

Institutul de Cercetări
Bioarheologice și Etnoculturale

**CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
CERCETĂRI BIOARHEOLOGICE
ȘI ETNOCULTURALE ÎN SUD-
ESTUL EUROPEI**

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

**BIOARCHEOLOGICAL AND
ETNOCULTURAL RESEARCH
IN SOUTH-EASTERN EUROPE**

НАУЧНАЯ МЕЖДУНАРОДНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

**БИОАРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ
И ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ В ЮГО-
ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЕ**

Crihana Veche (Cahul), 14-16 august 2018

Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale

Conferința științifică internațională

**CERCETĂRI BIOARHEOLOGICE ȘI
ETNOCULTURALE ÎN SUD-ESTUL EUROPEI**

International Scientific Conference

**BIOARCHEOLOGICAL AND ETNOCUL-
TURAL RESEARCH IN SOUTH-EASTERN
EUROPE**

Научная международная конференция

**БИОАРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ И
ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
В ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЕ**

**Conferință științifică organizată cu sprijinul
Ambasadei Franței în Republica Moldova**

Crihana Veche (Cahul), 14-16 august 2018

Instituția organizatoare

Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale (ICBE)

Instituții partenere

Agenția Națională Arheologică, Chișinău, Moldova

Primăria comunei Crihana Veche, Cahul, Moldova

Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov”, Academia Română –
Filiala Iași, România

Institutul de Cercetări Eco-Muzeale ”Gavrilă Simion” din Tulcea, România

Muzeul de Istorie ”Paul Păltănea” din Galați, România

Centrul Cultural ”Dunărea de Jos” din Galați, România

Universitatea de Stat ”Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul, Moldova

Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova, Chișinău,
Moldova

Coordonatori

Ion CIOBANU (Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale,
Chișinău, Moldova; Agenția Națională Arheologică, Chișinău, Moldova)

Dr. Angela SIMALCSIK (Institutul de Cercetări Bioarheologice și
Etnoculturale, Chișinău, Moldova; Centrul de Cercetări Antropologice
”Olga Necrasov”, Academia Română – Filiala Iași, România)

Comitetul organizatoric al ICBE

Ion CIOBANU – arheolog

Dr. Dorina ONICĂ – etnolog

Dr. Angela SIMALCSIK – antropolog

Dr. Natalia GRĂDINARU – etnolog

Serghei AGULNICOV – arheolog

Dr. Mariana COCIERU – filolog,

Dr. Robert Daniel SIMALCSIK –
antropolog

folclorist

Dr. Andrei COROBCEAN – arheolog

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

C

Responsabilitatea asupra conținutului
rezumatelor revine autorilor.

FINANȚATORI / SPONSORI

Ambasada Franței în Republica Moldova, Atașat de Cooperare, Martine Zejgman, Franța
Primăria comunei Crihana Veche, Primar Rodica Cucereanu, Cahul, Moldova
Consiliul Raional Cahul, Președinte Ion Groza, Cahul, Moldova
Agenția Națională Arheologică, Director general Dr. Vlad Vornic, Chișinău, Moldova
Asociația Moldo-Japoneză pentru Cultură și Civilizație, Președinte executiv Raisa Brăduțanu, Chișinău, Moldova
Societatea Comercială "Lumea Calității" S.R.L., Director Ion Ghindă, Cahul, Moldova
Societatea Comercială "Oltex-Aqua" S.R.L., Director Nicolae Olteanu, Crihana Veche, Cahul, Moldova
Universitatea de Stat "Bogdan Petriceicu Hașdeu" din Cahul, Rector Dr. hab. Andrei Popa, Cahul, Moldova
Întreprinderea de Stat Întreprinderea pentru Silvicultură Silva-Sud, Director Gheorghe Boghian, Cahul, Moldova
Asociația Obștească "ProART", Președinte Oleg Danilceac, Cahul, Moldova
Asociația Obștească "Răsăritul românesc", Chișinău, Moldova
Primăria satului Giurgiulești, Primar Tatiana Gălățeanu, Cahul, Moldova
Primăria satului Cîșlița-Prut, Primar Valentin Enciu, Cahul, Moldova
Primăria satului Văleni, Primar Silvia Știrbeț, Cahul, Moldova
Primăria satului Brînza, Prima Leonid Cătera, Cahul, Moldova
Primăria satului Colibași, Primar Ion Dolganiuc, Cahul, Moldova
Primăria satului Vadul lui Isac, Primar Ion Iorga, Cahul, Moldova
Primăria comunei Manta, Primar Violeta Hîncu, Cahul, Moldova

PROGRAM:

LUNI, 13 august 2018

Sosirea participanților

MARTI, 14 august 2018

8.00: Micul dejun

9.00-10.30

Deschiderea oficială a Expoziției Muzeului de Arheologie, Etnografie și Istorie din Crihana Veche, Cahul

Deschiderea oficială a conferinței științifice internaționale "Cercetări bioarheologice și etnoculturale în sud-estul Europei"

Mesaje de bun venit

- **RODICA CUCERANU**, Primarul comunei Crihana Veche, Cahul
- **MARTINE ZEJGMAN**, Atașat de Cooperare al Ambasadei Franței în Republica Moldova
- **ION GROZA**, Președintele raionului Cahul
- **ANCA CORFU**, Consul General, Consulatul General al României la Cahul, România
- **ELENA BACALU**, Deputat în Parlamentul Republicii Moldova
- Reprezentant al Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova
- **Dr. VLAD VORNIC**, Director al Agenției Naționale Arheologice
- **Dr. hab. ANDREI POPA**, Rectorul Universității de Stat "Bogdan Petriceicu Hașdeu" din Cahul
- **Dr. hab. VALENTIN DERGACIOV**, Institutul Patrimoniului Cultural, Centrul de Arheologie, Chișinău

11.00-12.00

Vizită pe Șantierul Arheologic "Crihana Veche"

Ion CIOBANU (ICBE). *Cercetarea arheologică a tumulilor aplatizați. Necesitate, metode și practici.*

Angela SIMALCSIK (ICBE). *Câteva sugestii privind analiza paleoantropologică in situ.*

12.00-15.00: Susținerea comunicărilor, prima parte

SECȚIA ARHEOLOGIE SI CERCETĂRI BIOARHEOLOGICE
Șantierul arheologic Crihana Veche

Moderatori:

Valentin Dergaciov (Moldova) și **Constantin Preoteasa** (România)

Ștefan Vasile (Universitatea din București, Facultatea de Geologie și Geofizică, Departmentul de Geologie, București, România), **Valentin Dumitrașcu** (Academia Română, Institutul de Arheologie “Vasile Pârvan”, București, România). *Vânătoarea bizonului în situl Paleolitic de la Buda (județul Bacău).*

Грицюта Оксана (Южноукраинский национальный педагогический университет имени “К.Д. Ушинского”, Одесса, Украина). *Приемы утилизации крупных костей бизона на стоянке Анетовка II.*

Пашенчук Наталья (Институт Культурного Наследия, Центр Археологии, Кишинев, Молдова). *Планиграфия нижнего культурного слоя верхнепалеолитической стоянки Климэуць II.*

Главенчук Алла (Одесский археологический музей Национальной Академии наук Украины, Одесса, Украина). *Применение тальковых сланцев на позднепалеолитическом поселении Анетовка 2.*

Пиструил И.В. (Одесский археологический музей Национальной Академии наук Украины, научный сотрудник, Одесса, Украина). *Новые местонахождения каменного века у с. Анетовка (Доманевский р-н, Николаевская обл., Украина).*

Паламарчук С.В. (Измайльский историко-краеведческий музей Приднубья, Измаил, Украина). *Соотношение хронологии неолитических памятников (поселений) Нижнего Поднубья и Горно-Предгорного Крыма.*

Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Județean Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț, Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni Piatra-Neamț, România). *Organizarea spațiului de locuit de către comunitățile umane ale complexului cultural Precucuteni-Cucuteni-Tripolye reflectată de prospecțiunile geofizice.*

Adela Kovács (Muzeul Județean Botoșani, România). *Mese miniaturale/altărașe aparținând culturii Cucuteni din colecțiile Muzeului Județean Botoșani.*

Vasile Diaconu (Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț, România). *Brichetarea sării. De la sursa arheologică la cea etnografică. Confirmări experimentale.*

SECȚIA ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR

Muzeul de Arheologie, Etnografie și Istorie din Crihana Veche

Moderatori:

Dorina Onică (Moldova) și **Ibram Nuredin** (România)

Prof. univ. dr. Ibram Nuredin (Universitatea "Ovidius" din Constanța). *Repere istorice și culturale ale conviețuirii interetnice și interconfesionale în Dobrogea – ținut românesc.*

Natalia Grădinaru (Institutul Patrimoniului Cultural, Centrul de Etnologie; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, Chișinău, Moldova). *Cunoștințe și practici de medicină populară în satele din Valea Prutului de Jos.*

Ion Valer Xenofontov (Facultatea de Istorie și Filozofie a Universității de Stat din Moldova; Biblioteca Științifică „Andrei Lupan” (Institut), Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, România); **Dr. Lidia Prisac** (Institutul Patrimoniului Cultural, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Chișinău, Moldova). *„Sunt cătărău, dar... mi-au zis Caterev”. Schimbări de identitate în contextul deportărilor.*

Mariana Cocieru (Institutul de Filologie; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, Chișinău, Moldova). *Documentarea fenomenelor de cultură tradițională în sudul Basarabiei în perioada postbelică.*

Dr. Lidia Prisac (Institutul Patrimoniului Cultural, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Chișinău, Moldova), **Dr. Ion Valer Xenofontov** (Facultatea de Istorie și Filozofie a Universității de Stat din Moldova; Biblioteca Științifică „Andrei Lupan” (Institut), Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, România). *Strategii de supraviețuire în deportare – "am zis să-mi schimb familia, să vin acasă, în Moldova".*

Dorina Onică (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, Chișinău, Moldova). *Semnele de proprietate ale crescătorilor de animale și păstorilor în satele din valea Prutului de Jos.*

Tamara Macovei (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Chișinău, Moldova). *Cromograma cultică în frumosul cotidian.*

Pavel Popa (Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei). *Bradul de nuntă – simbolul substituent al mirelui.*

15.00-16.00: Pauză de masă

16.00-20.00: Susținerea comunicărilor, a doua parte

SECȚIA ARHEOLOGIE SI CERCETĂRI BIOARHEOLOGICE ***Șantierul arheologic Crihana Veche***

Moderatori:

Vlad Vornic (Moldova) și **Светлана Иванова** (Украина)

Daniel Garvăn (Muzeul Județean Buzău, România), **Alin Frînculeasa** (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Ploiești, România), **Roxana Munteanu** (Muzeul Județean Buzău, România), **Cătălin Dinu** (Muzeul Județean Buzău, România). *Eneoliticul timpuriu în nord – estul Munteniei. O reevaluare culturală.*

Vasile Haheu (Institutul Patrimoniului Cultural, Centrul de Arheologie, Chișinău, Moldova). *Din nou despre necropola plană eneolitică de la Giurgiulești.*

Radu-Alexandru Dragoman (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, București). *Necropola Tripolie final de la Ofatinți, Transnistria, Republica Moldova: reflecții privind memoria materială a trecutului și politicile oficiale ale prezentului.*

Alexandru Gafincu (Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra Neamț, România), **Vasile Diaconu** (Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț, România). *Dinamica teritorială a unor grupuri umane din epoca bronzului. O analiză GIS pentru două subunități geografice.*

Кушнир В.Г. (доктор исторических наук, доцент, декан факультета истории и философии Одесского Национального Университета им. "И.И.Мечникова", Одесса, Украина). *К вопросу о технологии сооружения курганных погребальных комплексов.*

Roxana Munteanu (Muzeul Județean Buzău, România). *Între eneolitic și epoca bronzului. Contexte arheologice din estul României la sfârșitul mileniului al IV-lea BC.*

Bianca Preda (Muzeul Județean de Istorie si Arheologie Prahova, Ploiești, România), **Alin Frînculeasa** (Muzeul Județean de Istorie si Arheologie Prahova, Ploiești, România). *Reprezentări ale trecutului și relevanța actuală: inele de buclă în morminte tumulare din nordul Munteniei la sfârșitul mileniului al-IV-lea î.Hr. și prima jumătate a mileniului al III-lea î.Hr.*

С. Агульников (Институт Культурного Наследия, Центр Археологии, А.О. Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, Chișinău, Moldova, Кишинев, Молдова). *К вопросу о применении демембрации в Ямной культуре Пруто-Днестровского междуречья.*

Александра Козак (старший научный сотрудник отдела биоархеологии Института археологии НАН Украины, Киев, Украина), **Василий Ильчишин** (соискатель Института археологии НАН Украины, Тернополь, Украина), **Марина Ягодинская** (директор Тернопольского областного центра охраны и научных исследований памятников культурного наследия, Тернополь, Украина). *О связях Комаровской культуры и культуры Ноуа (на антропологических материалах Кордышевского могильника).*

Иванова С.В. (Институт археологии НАН Украины), **А.Г. Никитин** (Университет Гранд Валлей, Аллендейл, США). *Новое погребение Сабатиновской культуры в Одесской области.*

С. Агульников (Институт Культурного Наследия, Центр Археологии, Кишинев; А.О. Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, Chișinău, Moldova). *Хронология основных памятников позднего бронзового века Пруто-Днестровского региона.*

Adrian Adamescu (Muzeul de Istorie "Paul Păltănea", Galați, România), **Ailincăi Sorin-Cristian** (*Institutul de Cercetări Eco-*

Muzeale "Gavrilă Simion" **Tulcea, România**). *Raport preliminar privind cercetările arheologice din situl arheologic de la Vânători, Campania 2017.*

20.00: Discuții în jurul rugului

MIERCURI, 15 august 2018

8.00-8.30: Micul dejun

9.00-12.00: Susținerea comunicărilor, a treia parte

SECȚIA ARHEOLOGIE SI CERCETĂRI BIOARHEOLOGICE
Șantierul arheologic Crihana Veche

Moderatori:

Octavian Munteanu (Moldova) și **Петрова Наталия Александровна** (Украина)

Lazanu Ciprian-Cătălin (Muzeul Județean Ștefan cel Mare Vaslui, România). *Depunerile de metal din Podișul Bârladului.*

Andrei Corobcean (Laboratorul „Tracologie”, Universitatea de Stat din Moldova; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, Chișinău, Moldova). *Sedentari și nomazi versus autohtoni și migratori: probleme vechi și noi în arheologie.*

Alexandru Berzovan (Institutul de Arheologie, Academia Română – Filiala Iași), **Adela Kovács** (Muzeul Județean Botoșani, România). *Considerații preliminare cu privire la necropola de incinerare de la Strahotin (sec. IV-III. a. Chr.).*

Valentin Dumitrașcu (Institutul de Arheologie “Vasile Pârvan”, București, România). *Arheozoologia unui sit din a doua epocă a fierului - Bâzdâna “La Cetate”, sud-vestul României.*

Octavian Munteanu (Universitatea Pedagogică de Stat “Ion Creangă”, Chișinău, Moldova). *Transformări etnoculturale în nord-vestul Pontului Euxin la finele mileniului I a. Chr.*

Vlad Vornic (Agenția Națională Arheologică, Chișinău, Moldova), **Ion Ciobanu** (Agenția Națională Arheologică; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, Chișinău, Moldova), **Sergiu Popovici**

(Agenția Națională Arheologică; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, Chișinău, Moldova), **Natalia Pașenciuc** (Institutul Patrimoniului Cultural; Centrul de Arheologie, Chișinău, Moldova), **Adrian Iorga** (Agenția Națională Arheologică, Chișinău, Moldova), **Dumitru Avram** (Agenția Națională Arheologică, Chișinău, Moldova). *Date preliminare privind cercetările arheologice preventive din anul 2018 de la Sagaidac, r-nul Cimișlia.*

Gabriel Vasile (Institutul de Arheologie “Vasile Pârvan”, București, România). *Necropola medio-bizantină de la Noviodunum-Isaccea (jud. Tulcea). Perspectivă bioarheologică.*

Simalcsik Robert Daniel (Centru de Cercetări Antropologice “Olga Necrasov”, Academia Română – Filiala Iași, România; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, Chișinău, Moldova). *Analogii tipologice, sincrone și diacronice ce surprind perioada medievală din localitatea Săbăoani, jud. Neamț, România.*

Петрова Наталия Александровна (доцент кафедры археологии и этнологии Украины, заместитель декана факультета истории и философии по научной и воспитательной работе, кандидат исторических наук, доцент, Одесский Национальный Университет им. И.И.Мечникова, Украина). *Археологический ресурс в организации туристической деятельности.*

12.00-13.00: Pauză de masă

Vizită la Muzeul Ținutului Cahul

Observatorul astronomic de la Brînza, r-nul Cahul

Vizită la Muzeul pâinii de la Văleni, r-nul Cahul

Vizită la Muzeul de Istorie și Etnografie de la Slobozia Mare, r-nul Cahul

Vizită la Muzeul de Istorie de la Vulcănești, UTA Găgăuzia

Vizită cu degustare la Vinăria VINIA TRAIAN, comuna Găvănoasă, r-nul Cahul

Închiderea conferinței, mesaje de bun rămas...

VANATOAREA BIZONULUI IN SITUL PALEOLITIC DE LA BUDA (JUDEȚUL BACĂU)

Ștefan Vasile (Universitatea din București, Facultatea de Geologie
și Geofizică, Departmentul de Geologie, București, România)

Valentin Dumitrașcu (Academia Română, Institutul de
Arheologie “Vasile Pârvan”, București, România)

Situl paleolitic de la Buda (județul Bacău, estul României), amplasat pe terasele superioare ale Râului Bistrița, este bine cunoscut arheologilor pentru piesele litice gravettiene descoperite aici. Pe lângă acestea, situl a mai furnizat și un număr mare de resturi faunistice aparținând unor mamifere mari, rămase însă mai puțin studiate. Asociația faunistică, constând aproape exclusiv în elemente postcraniene fragmentare, a fost inițial atribuită doar unui bovid mare, fără a se preciza dacă este vorba de bour (*Bos primigenius*) sau de bizon de stepă (*Bison priscus*).

Studiul morfologic și morfodimensional detaliat al unui număr de 1044 de specimene a arătat, pe baza comparației cu morfologiile oaselor postcraniene ale bizonului și vitelor actuale, că practic toate specimenele pot fi atribuite bizonului de stepă, *Bison priscus*. Un număr mare de specimene poartă urme clare ale activităților umane: urmele de tranșare și spărturile rezultate în urma extragerii măduvei sunt relativ frecvente (Fig. 1), oasele arse sunt și ele prezente, în timp ce urmele de dinți lăsate de carnivore lipsesc. Fragmentele scheletului apendicular distal domină asociația (Fig. 1), sugerând că resturile faunistice au fost depozitate într-un sit de prelucrare secundară, diferit de situl primar de vânătoare. Ponderea mai ridicată a femelelor adulte poate fi rezultatul mai multor strategii de vânătoare, cum ar fi selecția sezonieră a femelelor mai grase în timpul toamnei sau organizarea specifică a turmei de bizoni sub presiunea prădătorilor.

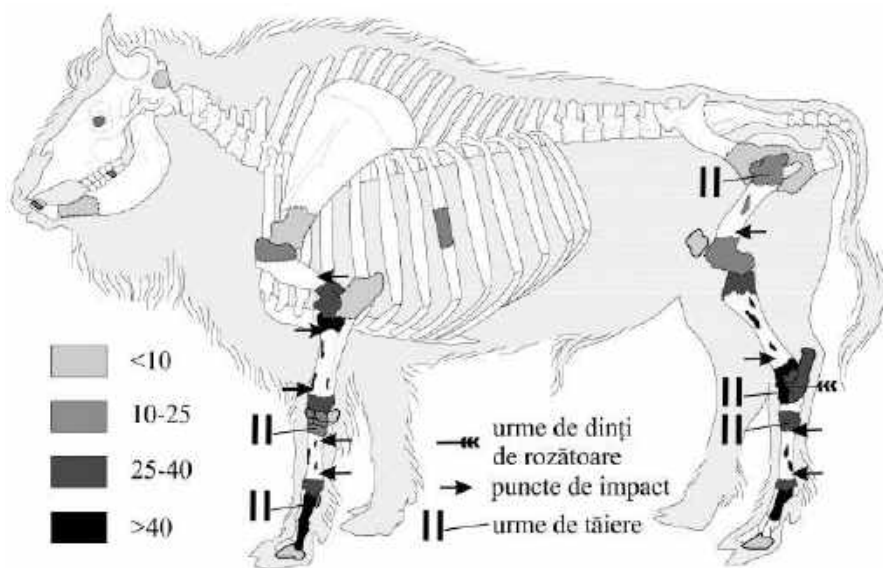

Figura 1. Reprezentarea părților scheletice ale bizonilor de stepă vânați în situl de la Buda și distribuția urmelor prezente la nivelul oaselor. Linia punctată este folosită pentru elemente fragmentare, iar linia continuă indică prezența elementelor complete.

ПРИЕМЫ УТИЛИЗАЦИИ КРУПНЫХ КОСТЕЙ БИЗОНА НА СТОЯНКЕ АНЕТОВКА II

Грицюта Оксана (Южноукраинский национальный педагогический университет имени "К.Д. Ушинского", Одесса, Украина)

Основным объектом охоты на поселении Анетовка II был бизон. По данным В.И. Бибиковой и А.В. Старкина, среди фаунистических остатков на памятнике кости бизона составляют 98%. Пищевую ценность для древних жителей составляли не только мясо но и костный мозг, источником которого служили крупные кости скелета.

В результате изучения остеологических остатков коллекции были обнаружены следы разделки костей бизона не связанные с

процессом снятия мяса. Среди трубчатых костей, обнаруженных в результате раскопок, отмечены кости расколотые с целью добычи костного мозга. Об этом можно судить по характерным приемам их утилизации. Сначала с помощью массивных рубящих орудий (топоров) сильными направленными ударами отрубались эпифизы, затем дробился диафиз. О таком способе утилизации свидетельствует наличие в коллекции большого числа эпифизов и диафизов со следами рубки свежей кости (наличие мокрого излома).

Н.Б. Ахметгалеева, изучавшая коллекцию кости и рога Анетовки II, выяснила, что одним из приёмов расщепления костей для добычи костного мозга, было, также, разбивание кости путём бросания тяжёлого камня сверху на кость.

Остеологические остатки Анетовки II свидетельствуют о высокой степени утилизации туши бизона. В пищу использовалось как мясо, так и костный мозг, следы добычи которого зафиксированы на фаунистических находках. После употребления в пищу мяса и костного мозга бизона, его кости часто использовались в качестве производственного сырья для изготовления костяных орудий (Рис. 1).

Большинство утилизированных костей с целью добычи костного мозга обнаружены на макроскопении и отдельных микроскопении, которые были выделены В.Н. Станко в качестве отдельного комплекса и интерпретированы им как производственные комплексы по утилизации охотничьей добычи.

Рис. 1. Эпифиз кости бизона со следами рубления со стоянки Анетовка II

ПЛАНИГРАФИЯ НИЖНЕГО КУЛЬТУРНОГО СЛОЯ ВЕРХНЕПАЛЕОЛИТИЧЕСКОЙ СТОЯНКИ КЛИМЭУЦЬ II

Пашенчук Наталья (Институт Культурного Наследия, Центр
Археологии, Кишинев, Молдова)

В 1989 г. была обнаружена стоянка Климэуць II в селе Климэуций де Жос (Шолданештский район). Исследования были проведены в том же году под руководством И. А. Борзияка, в результате которых было обнаружено два культурных слоя (верхний и нижний). Нижний слой залегал в верхней части оглеения ископаемой почвы, частично, был отмечен в ископаемой почве. На площади раскопа был слабо представлен. Вероятно, была затронута лишь периферия стоянки. Нижний слой содержал немногочисленные остатки крупных костей мамонта (фрагмент черепа и двух бивней), зубра, лошади, северного оленя, волка и т.д., а также и кремневые предметы (около 600 изделий, из числа которых 83 орудия). Кремневый материал располагался неравномерно без повышенной концентрации находок, образуя небольшие агломерации. Подобные скопления были отмечены в кв. В-5/6/7, Д/Е-6/7, И/К/Л/М/Н-7/8/9/10/11, С/Т-5/6/7/8/9. Наиболее многочисленное скопление выявлено в кв. Е/Ж-8/9/10, где и было обнаружено три костяных предмета (лощило из ребра мамонта, острие-проколка из трубчатой кости мамонта, а также и обломок рога северного оленя с круговым надрезом). Основываясь на планиграфическом анализе кремневого материала на исследованной площади в 1989 г, в нижнем слое Климэуць II не было выявлено крупных комплексов, что и подтверждает идею о периферии стоянки.

ПРИМЕНЕНИЕ ТАЛЬКОВЫХ СЛАНЦЕВ НА ПОЗДНЕПАЛЕОЛИТИЧЕСКОМ ПОСЕЛЕНИИ АНЕТОВКА 2

Главенчук Алла (Одесский археологический музей
Национальной Академии наук Украины, Одесса, Украина)

Стоянка позднего палеолита степного Побужья Анетовка 2, раскопки которой продолжаются уже 40 лет, дает представление о широком и интенсивном использовании различного минерального сырья.

Одной из минеральных пород, использовавшихся на поселении, был тальк и тальковые сланцы. На сегодняшний день группа этих минералов, обнаруженных на Анетовке 2, насчитывает больше 100 экз. В.Ф. Петрунь изучавший эти находки, выделил среди них северокавказский серпентинит, хлорито–актинолитовые и талько–хлорито–актинолитовые сланцы как Приазовья, так и Криворожья. Необходимо указать, что все находки представлены в довольно маленьких кусочках, т.е. сырье, принесенное издалека, в данном случае максимально использовали. Для палеолита известны находки маленьких скульптурных фигурок из тальковых пород, представляющих предметы мобильного искусства. На Анетовке 2 найдена одна зооморфная фигурка из талька.

Среди находок тальков есть фрагменты со следами притёртости. В.Ф. Петрунь, изучивший признаки утилизации, выдвинул предположения о возможных вариантах использования тальков:

- чтобы сделать менее шершавой внутреннюю поверхность вычищенного кожаного изделия или швов на нем, для смягчения воздействия на кожу человека деталей одежды, выделанных из шкуры животных;
- для придания большей скользкости сплетенному из растительных волокон шнуру для силка. Подобная «жирная» смазка минерального происхождения также могла усиливать пробойную способность деревянных древков стрел.

Помимо этих вариантов использования тальков, мы можем предположить, что первобытные жители поселения могли

применять тальки для обработки рук с целью предотвращения их скольжения во время работы с кремнем и разделки туш животных, а также в «медицинских» целях как дезинфицирующее средство в виде присыпок, пудр (тальк обладает адсорбирующими, высушивающими свойствами), средства для подсушивания мокнущих ран, средства от потливости. И сегодня эти природные минералы используются в официальной медицине как наружное средство при дерматитах, язвах, опрелостях, ожогах и др.

Таким образом, тальки в первобытной общине могли использоваться для смягчения одежды, придания скользкости растительным шнурам или древкам стрел, в качестве содержимого первобытной «аптечки», гигиенического средства для ухода за телом («первобытный дезодорант», присыпка от опрелостей), для изготовления предметов первобытного искусства.

НОВЫЕ МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ КАМЕННОГО ВЕКА У С. АНЕТОВКА (ДОМАНЕВСКИЙ Р-Н НИКОЛАЕВС- КАЯ ОБЛ., УКРАИНА)

Пиструил И.В. (Одесский археологический музей
Национальной Академии наук Украины,
научный сотрудник, Одесса, Украина)

В долине р. Бакшалы на 6-ти км отрезке от с. Анетовка до впадения р. Бакшалы в р. Южный Буг было обнаружено более 25 памятников каменного века, которые отнесены, в основном, к эпохе верхнего палеолита (Рис. 1). На некоторых проведены/проводятся стационарные исследования, остальные представлены подъемным материалом. В 2018 году были локализованы еще два местонахождения к западу от с. Анетовка на левом берегу р. Бакшала. Река делает в этом месте крутой поворот практически на 90°. Отдельные кремневые изделия собирались здесь и ранее (в разных местах на грунтовой дороге между селами Анетовка и Богдановские хутора и прилегающих полях). Левый берег на данном участке долины р. Бакшалы пологий, постепенно повышается к водоразделу.

Местонахождение **Анетовка 30** локализовано на левом берегу р.Бакшалы напротив с. Анетовка. Подъемный материал собран на поле (высокая пойма), где находился колхозный сад. В 90-е годы сад был выкорчеван, и долгое время это место было покрыто травой и спиленными деревьями. В последние годы деревья убраны и проведена распашка. На этом поле (на площади ~ 200х50 м) собрана коллекция из 21 кремневого изделия. Среди них осколок (1), отщепы (12), пластины (6), пластина с ретушью (1), концевой скребок (1). Предварительно, данное местонахождение можно датировать эпохой верхнего палеолита.

Второе местонахождение, **Анетовка 31**, локализовано ~ в 500 м к западу от местонахождения Анетовка 30. Геоморфологически, местонахождение находится на высокой пойме или первой надпойменной террасе. Подъемный материал собран на площади ~ 100х50 м насчитывает 54 кремневого изделия. Среди них осколки (5), нуклеусы (3), отщепы (28), пластины (16), концевой скребок (2). Техника первичного расщепления – призматическая. Предварительно, данное местонахождение, также как и предыдущее, можно датировать эпохой верхнего палеолита.

Обнаруженные в 2018 году местонахождения представляют интерес своим достаточно низким расположением относительно современного уровня реки, что нехарактерно для палеолитических памятников данного региона.

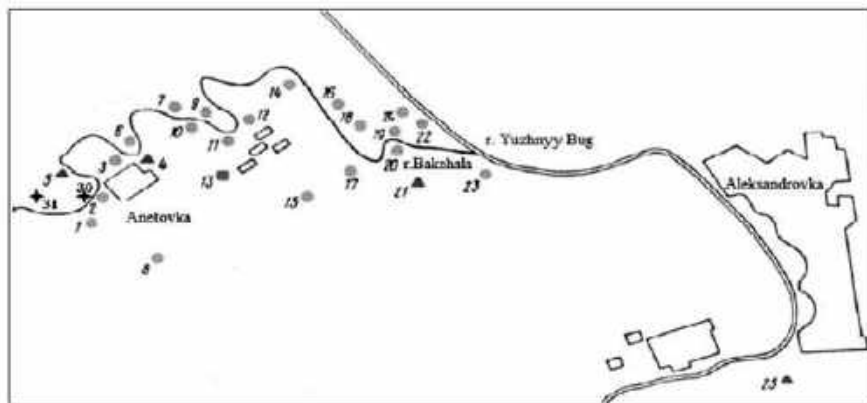

Рис. 1. Схема расположения палеолитических памятников у с. Анетовка

СООТНОШЕНИЕ ХРОНОЛОГИИ НЕО- ЭНЕОЛИТИЧЕСКИХ ПАМЯТНИКОВ (ПОСЕЛЕНИЙ) НИЖНЕГО ПОДУНАВЬЯ И ГОРНО-ПРЕДГОРНОГО КРЫМА

Паламарчук С.В. (Измаильский историко-краеведческий музей Придунавья, Измаил, Украина)

В последнее время (примерно 30 лет) получены результаты радиоуглеродного анализа по ряду памятников эпохи нео- и энеолита как для Нижнего Подунавья, так и Крыма. В комплексе с традиционными методами датирования они принципиально меняют представление о времени жизнедеятельности носителей их культур. При этом показывая существенный цивилизационный разрыв, отражающий разный технологический уровень культур балканского круга: Дудешть, Боян-Марица-Караново V (Боян-Спантов), КЛЛК и Гумельницы (включая Болград-Алдень) в сравнении с крымскими (Таш-Аирская культура и др.)

При сопоставлении абсолютных и калиброванных дат, полученных для конкретных памятников, выявляется несоразмерность хронологических границ бытования единовременных поселений двух регионов. На северо-востоке Балкан развивались ранние земледельческие культуры эпохи нео- и энеолита, практически изжила себя микролитизация кремневого инвентаря и пр., по данным технико-типологического анализа орудий труда и керамике в горах и предгорьях Крыма в кремневой индустрии изготовление микролитов, в том числе геометрических форм, появившихся еще в позднем палеолите, достигает типологического разнообразия в мезолите, совершенствуется в неолите и... сохраняется даже в энеолите.

Поиск маркирующих особенностей тех или иных форм кремневых орудий, к примеру, трапеций «со струганной спинкой» (со струйчатой либо чешуйчатой дорсальной ретушью); длительное сохранение определенных технологических приемов и пр. снижают возможности датирования памятников по типологическим признакам. В целом показывают иной путь развития технологий орудий труда и оружия. Актуальным остается выяснение путей прихода инноваций и связи их с последующим культурным развитием.

ORGANIZAREA SPAȚIULUI LOCUIT DE CĂTRE COMUNITĂȚILE UMANE ALE COMPLEXULUI CULTURAL PRECUCUTENI-CUCUTENI-TRIPOLYE REFLECTATĂ DE PROSPECTIUNILE GEOFIZICE

Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Județean Neamț,
Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț,
Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni Piatra-Neamț, România)

Cercetările arheologice interdisciplinare neinvazive (prospecțiunile geofizice) efectuate îndeosebi în ultimii ani în cuprinsul unor așezări aparținând complexului cultural Precucuteni-Cucuteni-Tripolye au permis adeseori identificarea planimetriei acestora. Informațiile sunt mai precise în cazul așezărilor cu un singur nivel de locuire și mai limitate în ceea ce privește interpretarea în cazul siturilor pluristratificate. Există însă și situații obiective în care investigațiile nu au afectat așezările integral sau pe suprafețe mari sau siturile sunt caracterizate de o stare precară de conservare a vestigiilor, cazuri în care o astfel de analiză este practic imposibilă în stadiul actual al cercetărilor. Datele obținute recent le confirmă sau le infirmă pe cele deja existente în urma săpăturilor arheologice și menționate anterior în literatura de specialitate.

Este evident faptul că un rol decisiv în stabilirea planimetriei așezărilor aparținând acestei civilizații l-au jucat caracteristicile mediului natural (conformația reliefului și existența resurselor naturale), dar și factorii antropici (demografia).

Unele tipuri de organizare a spațiului locuit diferă de la o zonă la alta sau de la o perioadă de evoluție a civilizației la alta, în timp ce altele sunt comune mai multor areale și perioade.

Pe de altă parte, planimetria așezărilor poate constitui un reper important în plan social, oferind date referitoare la organizarea și ierarhizarea așezărilor sau a comunităților umane Precucuteni-Cucuteni-Tripolye.

MESE MINIATURALE/ALTĂRAȘE APARTINÂND CULTURII CUCUTENI DIN COLECȚIILE MUZEULUI JUDEȚEAN BOTOȘANI

Adela Kovács (Muzeul Județean Botoșani, România)

Prezentarea de față are în centrul atenției o categorie de piese specială, respectiv recipiente miniaturale pe piciorușe, care au fost definite cu timpul ca fiind „altărașe” sau mese miniaturale. O parte dintre acestea au fost descoperite întregi, altele fragmentare. La Muzeul Județean Botoșani se află câteva piese reprezentative pentru categoria „altărașe” (Fig. 1). Acestea sunt analizate morfologic, cu referiri la posibila lor funcționalitate. Chiar dacă piesele încadrate în respectiva categorie au morfologii diferite, se presupune că acestea ar fi fost folosite în cadrul unor ritualuri.

Fig. 1. „Altărașe” sau mese miniaturale, Muzeul Județean Botoșani.

BRICHETAREA SĂRII. DE LA SURSA ARHEOLOGICĂ LA CEA ETNOGRAFICĂ. CONFIRMĂRI EXPERIMENTALE

Vasile Diaconu (Muzeul de Istorie și Etnografie
Târgu Neamț, România)

Exploatarea izvoarelor de apă sărată este documentată în spațiul est-carpatic încă din neoliticul timpuriu. În procedeul de recristalizare a sării este documentată și tehnica brichetării, care presupune obținerea unor forme standardizate, ce puteau fi transportate mult mai ușor pe distanțe mari, spre deosebire de apa sărată. Obținerea acestor calupuri artificiale de sare este semnalată încă de la nivelul culturii Cucuteni, prin resturi ale unor vase speciale, numite brichetaje, identificate mai ales în siturile din vecinătatea izvoarelor sărate sau chiar în unele așezări.

Brichetajele sunt vase de formă conică, cu baza bine evidențiată și cu o înălțime relativ mică, în care se turna sarea semi-umedă, iar apoi, după solidificare, se pare că era extrasă prin distrugerea recipientelor ceramice (Fig. 1/1-2). În acest fel poate fi explicat numărul mare de astfel de resturi ceramice în unele situri legate de exploatarea sării, cum sunt cele de la Lunca (jud. Neamț), Țolici (jud. Neamț), Gârcina (jud.

Neamț), Solca (jud. Suceava) și Cacica (jud. Suceava).

Într-o lucrare austriacă de la sfârșitul sec. XVIII procedeul brichetării este descris în amănunt, doar că se foloseau recipiente de lemn. Recent, tehnica obținerii calupurilor de sare în vase de lut a fost confirmată și pe cale experimentală (Fig. 1/3-4).

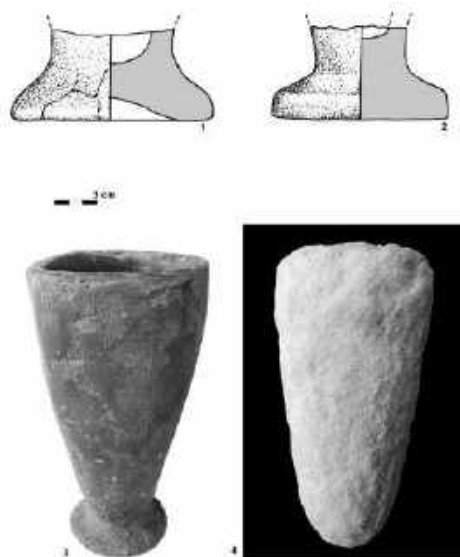

Fig. 1. Fragmente de brichetaje (1, 2), brichetaj reconstituit (3) și calup de sare realizat pe cale experimentală (4)

ENEOLITICUL TIMPURIU ÎN NORD – ESTUL MUNTENIEI. O REEVALUARE CULTURALĂ

Daniel Garvăn (Muzeul Județean Buzău, România)

Alin Frînculeasa (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie
Prahova, Ploiești, România)

Roxana Munteanu (Muzeul Județean Buzău, România)

Cătălin Dinu (Muzeul Județean Buzău, România)

Nord – estul Munteniei reprezintă un spațiu eterogen din punct de vedere cultural. Cercetările arheologice întreprinse încă din perioada interbelică au pus în evidență grupuri culturale care în zonă au avut o evoluție aparte.

Pentru epoca neolitică informațiile sunt lacunare. Puține așezări Starčevo-Criș au fost cercetate, iar comunitățile ceramicii liniare par o prezență insolită în zonă, cazul Sudiți încă pare un subiect excepțional.

În ce privește epoca eneolitică, informația arheologică este mult mai bogată, iar numărul așezărilor identificate și cercetate este considerabil mai mare. Se consideră că primele comunități eneolitice, cele atribuite culturii Boian, faza Giulești, au avut o evoluție mai lungă în zonă, sfârșitul acestora fiind anterior apariției comunităților gumelnițene, însă fără a contribui la geneza acestora, între cele două momente rămânând un interval cronologic nedocumentat.

Cercetările recente efectuate pe valea Călmățuiului, la Gherăseni – *Movila Cremenea* (2017) (Fig. 1) și Lipia – *Movila Drumul Oilor* (2018), au pus în evidență existența unor complexe Precucuteni, anterioare locuirii gumelnițene. Materiale specifice acestor comunități legate de spațiul est-carpatic erau cunoscute în zonă, însă fără a putea fi lămurită relația dintre acestea și cele locale, de cele mai multe ori fiind considerate importuri. Prezența comunităților precucuteniene în zonă ar putea explica incertitudinile legate de spațiul cronologic prezumat între sfârșitul culturii Boian - Giulești și debutul comunităților Gumelnița.

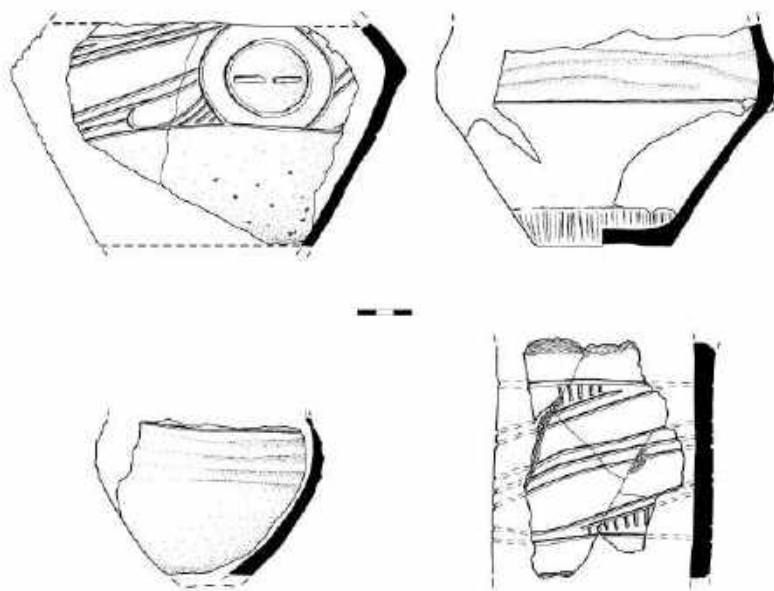

Fig.1. Gherăseni, *Movila Cremenea*

DIN NOU DESPRE NECROPOLA PLANĂ ENEOLITICĂ DE LA GIURGIULEȘTI

Vasile Haheu (Institutul Patrimoniului Cultural,
Centrul de Arheologie, Chișinău, Moldova)

În anul 1991, în cadrul săpăturilor de salvare a unor tumuli situați pe o cumpănă de ape a luncii Prutului și paralelă cu acesta, la 1,5 km NNE de localitate a fost descoperită o necropolă plană aflată dedesubtul nivelului antic al tumulului II. Consta dintr-o construcție de cult, o groapă rituală și cinci morminte de înhumare în poziție decubitus dorsal cu genunchii ridicați. Patru erau în jurul structurilor cultice, iar ultimul – la o distanță de 11,3 m SSV de acestea. Analiza planigrafică a complexului ne face să credem că mormântul 4/11 (puț complex, adâncimea – 5,05 m) este principal, cel puțin cele trei morminte de copii (catacombe și gropi cu nișă) au fost făcute intenționat prin

sacrificarea respectivilor. Dintre acestea, m. 2 / 5 a fost răvășit ritual în vechime, inventarul păstrându-se în partea lui inferioară. Mormântul 5/12 (adult, femeie?) era într-o groapă simplă, cvasi-dreptunghiulară. Inventarul mormintelor era bogat și variat, fiind descoperite piese din aur (sceptru, inele de buclă), aramă (brățări, mărgelile cilindrice, inele de buclă, pumnal), os (omoplat crestă), corn (vârfuri, falos), scoici (*Unio* și fosile), silex (nucleu, lame), piatră (tesle, mărgelile cilindrice).

Analiza complexă a materialului necropolei indică puternice influențe ale tradițiilor răsăritene – Srednii Stog II, grupurilor Mariupol', Hvalynsk și îndeosebi cultura Novodanilovka. Dintre cele balcanice, desigur necropola Varna. V. Dergacev include situl în grupul cultural Suvorovo-Casimcea, deși noi vedem mai multe deosebiri între acestea decât similitudini. De asemenea, nu credem că este vorba despre o necropolă familială, întreg complexul formându-se și fiind determinat de mormântul 4/11, care are un statut social-politic și religios deosebit. Pe de altă parte este evidentă originalitatea construcțiilor sepulcrale (catacombe, puțuri adânci), precum și alte detalii de rit și ritual funerar care lasă încă destule rezerve în atribuirea acestora.

Deosebit de relevante și diagnostice în determinările culturale ale complexului sunt rezultatele analizei antropologice realizată de către I. Potekhina. Conform caracteristicilor craniului din m. 4 (20-25 ani), acesta este atribuit uneia dintre variantele vechi ale tipului mediteranean și anume *variantele mezomorfe a europoizilor de sud*, care ocupă o poziție intermediară între formele *leptomorfe* ale europoizilor și *protoeuropoizilor hiperomorfe* (гиперморфными ?). Subliniem opinia antropologului, după care, craniile grupului Novodanilovka se deosebesc categoric de cel de la Giurgiulești. Exemplarele de la Mariupol' și Lugansk, sunt masive de tipul *protoeuropoid*, ca și de cele de la Ofatinți, care sunt de tipul *mediteranean clasic*. Deși conform tipologiei materialului de inventar mormintele în discuție sunt apropiate unora de la Varna (m. 3), ultimii se atribuie tipului *dinaric* de rasă, fiind de origine balcanică. Se deosebește craniul în discuție și de cele din cultura Gumelnița. Dintre cele mai apropiate exemplare, după caracteristicile dimensionale sunt acelea din necropola Igreni a culturii Srednii Stog – varianta mezomorfe a tipului mediteranean, reprezentanții căruia au fost atestați în diverse areale ale Europei de SE (Balcani, Dobrogea, Muntenia, Transilvania zona Niprului Inferior și alte teritorii din NV Mării Negre) pentru perioada pre-Iamnaia. Pe de o

parte (antropologic) se evidențiază tendința pătrunderii acestuia în direcția NE, pe când vestigiile arheologice indică o direcție inversă – din zonele de stepă ale Ucrainei spre vestul Mării Negre și Balcani, evidențiindu-se contacte intense între acestea.

NECROPOLA TRIPOLIE FINAL DE LA OFATINȚI, TRANSNISTRIA, REPUBLICA MOLDOVA: REFLECȚII PRIVIND MEMORIA MATERIALĂ A TRECUTULUI ȘI POLITICILE OFICIALE ALE PREZENTULUI

Radu-Alexandru Dragoman (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, București)

Necropola de înhumăție de la Ofatinți/Vâhvatiniți, situată în zona Nistrului mijlociu, într-o regiune disputată între Republica Moldova și autoproclamata Republică Transnistreană, este unul dintre cele mai cunoscute situri aparținând etapei finale a tradiției Cucuteni-Tripolie, cca 3 500-2 750 BC. De-a lungul timpului, necropola de la Ofatinți s-a bucurat de un interes special, fiind obiectul mai multor analize, inclusiv al unor lucrări de sinteză dedicate în general descoperirilor Cucuteni-Tripolie târzii.

În comunicarea de față, pornind de la datele cunoscute până la această dată, mai întâi voi prezenta o re-interpretare a necropolei, după care voi aborda un aspect cu totul nediscutat până acum, și anume memoria comunității Tripolie final de la Ofatinți în prezent. Mai precis, voi încerca să arăt că cercetările arheologice de la Ofatinți, privite ca sondare a memoriei materiale (cf. Laurent Olivier) a unei comunități preistorice, sunt un mijloc de cunoaștere a trecutului îndepărtat (sfârșitul eneoliticului și începutul epocii bronzului), cunoaștere ce se constituie totodată într-un prilej de reflecție asupra unei teme cu mare încărcătură politică în prezent – raportarea la teritoriul Transnistriei. Astfel, susțin că arheologia poate contribui la o schimbare a modului de raportare a oamenilor din prezent față de pământul pe care au trăit cu mii de ani în urmă oamenii preistorici care au fost îngropați la Ofatinți și la adoptarea unei atitudini radical diferite față de cea promovată de discursurile istorico-politice oficiale.

DINAMICA TERITORIALĂ A UNOR GRUPURI UMANE DIN EPOCA BRONZULUI. O ANALIZĂ GIS PENTRU DOUĂ SUBUNITĂȚI GEOGRAFICE

Alexandru Gafincu (Muzeul de Istorie și Arheologie
Piatra Neamț, România)

Vasile Diaconu (Muzeul de Istorie și Etnografie
Târgu Neamț, România)

Comunitățile umane preistorice au fost influențate și, de multe ori, condiționate de caracteristicile mediului natural. Grupurile de populații din trecut au adoptat anumite comportamente în funcție de condițiile de habitat, relief, climă și resursele aflate într-un anumit spațiu geografic.

Preferința pentru anumite microzone, cu anumite caracteristici, poate fi stabilită și prin intermediul analizelor GIS. Coroborarea cu datele arheologice, care au legătură cu specificul socio-cultural, și observațiile empirice, poate duce la identificarea acestor constante comportamentale ale grupurilor umane preistorice.

Pentru a realiza un astfel de deziderat, materializat într-un studiu de caz, au fost utilizate informații despre situri arheologice din epoca bronzului din două spații geografice aflate la est de Carpați: pe de o parte, bazinul Șomuzului Mare, aflat în zona centrală a Podișului Sucevei, iar pe de altă parte, Depresiunea Neamț, areal situat în Subcarpații Moldovei (Fig. 1).

Pentru cele două areale geografice avem în vedere un context cultural asemănător, însă densitatea de locuire înregistrată în cele trei etape ale epocii bronzului (timpurie, mijlocie și târzie), este diferită, aspect ce poate fi pus în legătură cu prezența unor resurse pe care aceste comunități, cu un specific socio-economic diferit, le căutau.

Prezentarea noastră are drept scop reliefarea preferințelor grupurilor umane din epoca bronzului pentru anumite spații geografice prin identificarea unor constante comportamentale și evidențierea unor modele de adaptare.

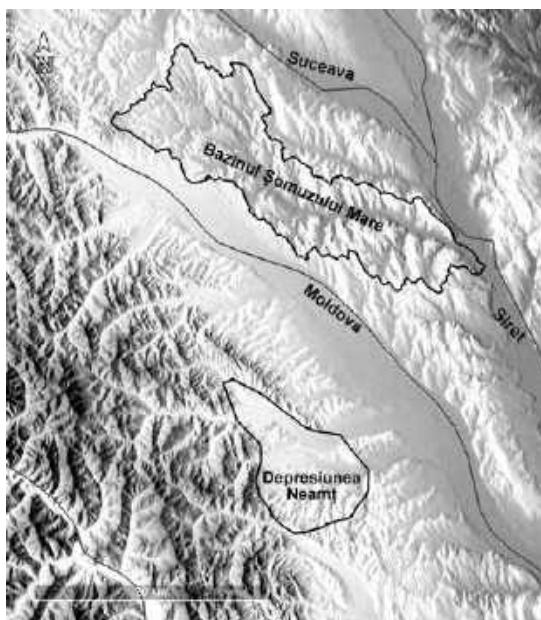

Fig. 1. Spațiul de lucru

К ВОПРОСУ О ТЕХНОЛОГИИ СООРУЖЕНИЯ КУРГАННЫХ ПОГРЕБАЛЬНЫХ КОМПЛЕКСОВ

Кушнир В.Г. (доктор исторических наук, доцент, декан факультета истории и философии Одесского Национального Университета им. "И.И.Мечникова", Одесса, Украина)

Предлагается вниманию некоторые наблюдения из практики полевых археологических раскопок курганов и подкурганных погребальных комплексов. Изучение стратиграфии курганной насыпи, древней «дневной» поверхности под насыпью, территории, примыкающей непосредственно к кургану, дает возможность произвести реконструкцию процесса его сооружения. Рассматриваются результаты экспериментов подготовки, погребальных ям, используемых для этих целей орудий производства.

ÎNTRE ENEOLITIC ȘI EPOCA BRONZULUI. CONTEXTE ARHEOLOGICE DIN ESTUL ROMÂNIEI LA SFÂRȘITUL MILENIULUI AL IV-LEA BC

Roxana Munteanu (Muzeul Județean Buzău, România)

Ceramica constituie, încă, unul dintre principalele repere luate în considerare în atribuirea cultural-cronologică generală a diferitelor contexte arheologice. Acesta este unul din argumentele pentru care tradițiile ceramice care încep să-și facă simțită prezența în ariile culturale din Balcani și Estul Europei spre sfârșitul mileniului al IV-lea BC sunt invocate în repetate rânduri, în discuțiile referitoare la sfârșitul eneoliticului, începutul epocii bronzului, la legitimitatea considerării unei perioade de tranziție de sine-stătătoare.

Argumentația utilizată face referire, de cele mai multe ori, la contexte arheologice scoase la lumină în urmă cu mai multe decenii: descoperiri precum cele de la Târpești sau Foltești, de exemplu, au fost invocate în repetate rânduri în conturarea trăsăturilor caracteristice ale perioadei.

În cadrul de față trăsăturile ceramicii din siturile menționate sunt prezentate prin prisma analogiilor care le oferă pentru descoperiri ceva mai recente, cum sunt cele de la Bodești-Cetățuia *Frumușica* (Fig. 1). Împreună, acestea conturează o modă ceramică ce poate fi acum fixată cronologic cu mai mare precizie.

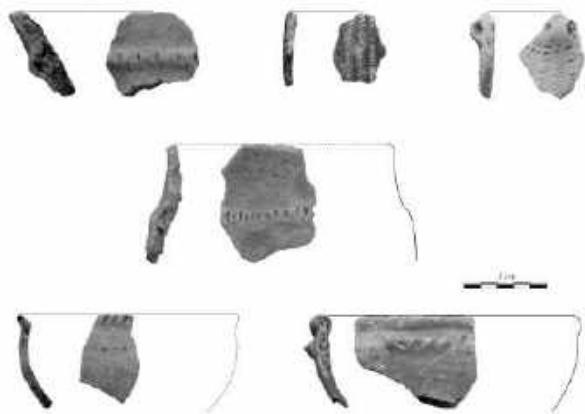

Fig. 1. Ceramică din bronzul timpuriu - Bodești

REPREZENTĂRI ALE TRECUTULUI ȘI RELEVANȚA ACTUALĂ: INELE DE BUCLĂ ÎN MORMINTE TUMULARE DIN NORDUL MUNTENIEI LA SFÂRȘITUL MILENIULUI AL-IV-LEA Î.HR. ȘI PRIMA JUMĂTATE A MILENIULUI AL III-LEA Î.HR.

Bianca Preda (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Ploiești, România)

Alin Frînculeasa (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Ploiești, România)

Cercetările arheologice efectuate în ultimii ani în movile funerare de la finalul mileniului al IV-lea î.Hr. și prima jumătate a mileniului al III-lea î.Hr în nordul Munteniei au impus necesitatea unor intervenții mai mult sau mai puțin profunde asupra cadrului tradițional trasat vreme de mai multe decenii în literatura arheologică cu privire la mormintele tumulare de epoca bronzului de la nordul Dunării de Jos. O serie de descoperiri ce par atipice acestui fenomen funerar au indus nevoia abordării mai aprofundate nu numai a elementelor de rit și ritual funerar, ci și a inventarelor prezente în morminte. Dintre acestea, inelele de buclă realizate din metal, cel mai adesea din argint, mai rar din cupru și excepțional din aur, reprezintă cele mai des întâlnite obiecte de port depuse odată cu defuncții. Analizele tradiționale asupra acestei categorii de piese au vizat în special încadrarea într-o tipologie întocmită acum o jumătate de secol, utilizată încă în prezent, și menționarea materialului din care erau confecționate. Stadiul actual al cercetării impune o reconsiderare atât a cronologiei și corologiei acestora, cât și a dezvoltării tipologice și a mijloacelor tehnologice necesare producerii lor. De asemenea, trebuie interogată semnificația împodobirii cu inele de buclă în reprezentarea/crearea unei anumite imagini a defuncților înmormântați, dat fiind că nu numai simpla lor prezență avea importanță, ci în mod cert și materialul din care erau realizate. Cel mai probabil plasarea lor în înmormântări tumulare trebuie legată de rolul respectivilor indivizi în cadrul unor rețele de schimb și interacțiune mai ample din care nordul Munteniei era parte integrantă.

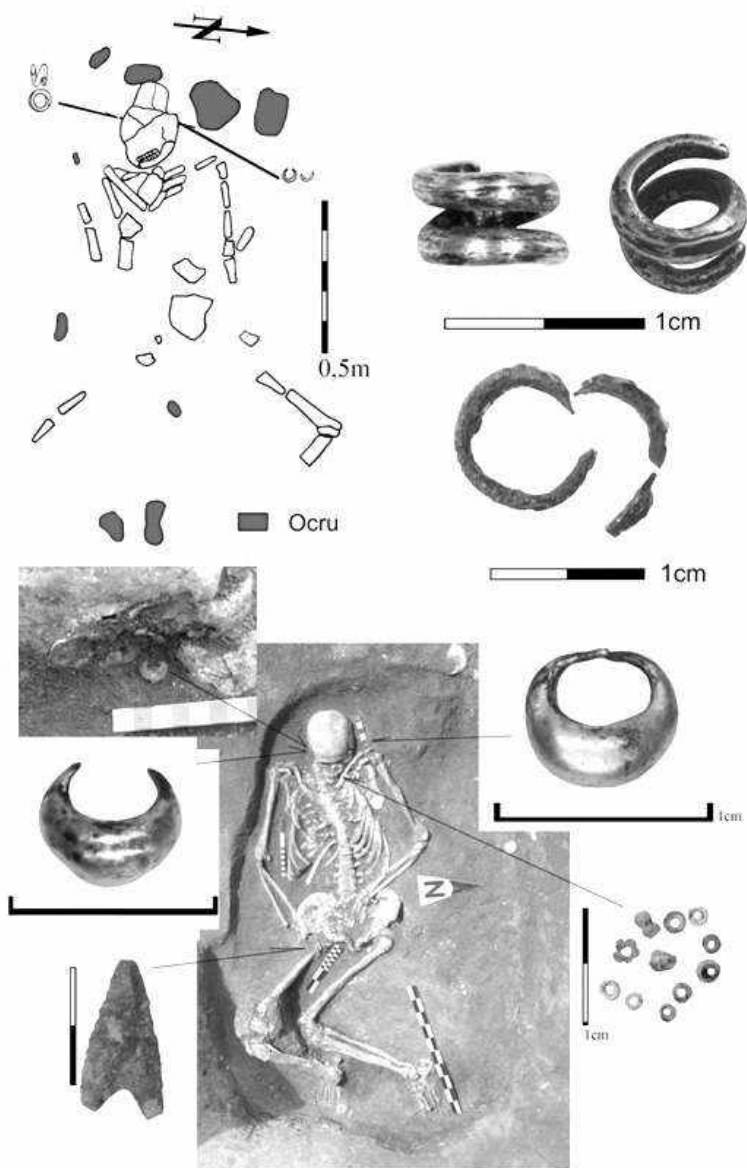

Fig. 1. Morminte în movile funerare din nordul Munteniei la finalul mileniului al IV-lea î.Hr. și prima jumătate a mileniului al III-lea î.Hr

К ВОПРОСУ О ПРИМЕНЕНИИ ДЕМЕМБРАЦИИ В ЯМНОЙ КУЛЬТУРЕ ПРУТО-ДНЕСТРОВСКОГО МЕЖДУРЕЧЬЯ

С. Агульников (Институт Культурного Наследия, Центр
Археологии, А.О. Institutul de Cercetări Bioarheologice și
Etnoculturale, Chișinău, Moldova, Кишинев, Молдова)

В курганах эпохи ранней бронзы, исследованных на сегодняшний день на территории Пруто-Днестровского междуречья (Рис. 1) на сегодняшний день известно 37 случаев применения ритуальных действий с телом покойного после захоронения. Из 37 комплексов ритуально расчлененных, или перемещенных с первоначального положения скелетов, в 28 скелеты уложены «пакетом», в 4 случаях отмечается обезглавливание, в 2 случаях захоронение отдельных черепов и в 3 случаях полное разрушение скелета в ритуальных целях. Обряд демембрации, в его основном понимании означает умышленное смещение человеческого скелета с первоначального положения и размещение их либо в определенной позиции, либо в беспорядке (Рис. 2). Вместе с тем ряд случаев преднамеренного нарушения человеческих скелетов не получил в археологической литературе достаточно четкой интерпретации. В первую очередь этот действий наиболее ярко отмечается в Ямной культуре региона.

Для определения видов ритуальных действий в захоронениях раннего бронзового века, следует обратиться к типологии, разработанной для погребальных комплексов лесостепной Украины (Лысенко 2003,53-54).

1. Кости сложены в псевдоанатомическом порядке.
2. Кости сложены в определенном, но в анатомическом порядке («пакет»).
3. Скелет нарушен, но все сопутствующие предметы остались на месте.
4. Декапитация (обезглавливание) погребенного.
5. Захоронение отдельных черепов (кефалотафия).

По результатам исследований курганов в Пруто-Днестровском междуречье обезглавливание или захоронение

отдельных черепов присущи развитой фазе ямной культуры. Захоронение «пакетом» и ритуальное смещение более типично для позднеямных погребений региона, что подтверждается находками инвентаря, типичного для «бужакского» варианта. Подавляющее число погребений с применением ритуальных действий датируется концом III (началом II тыс. до н.э.).

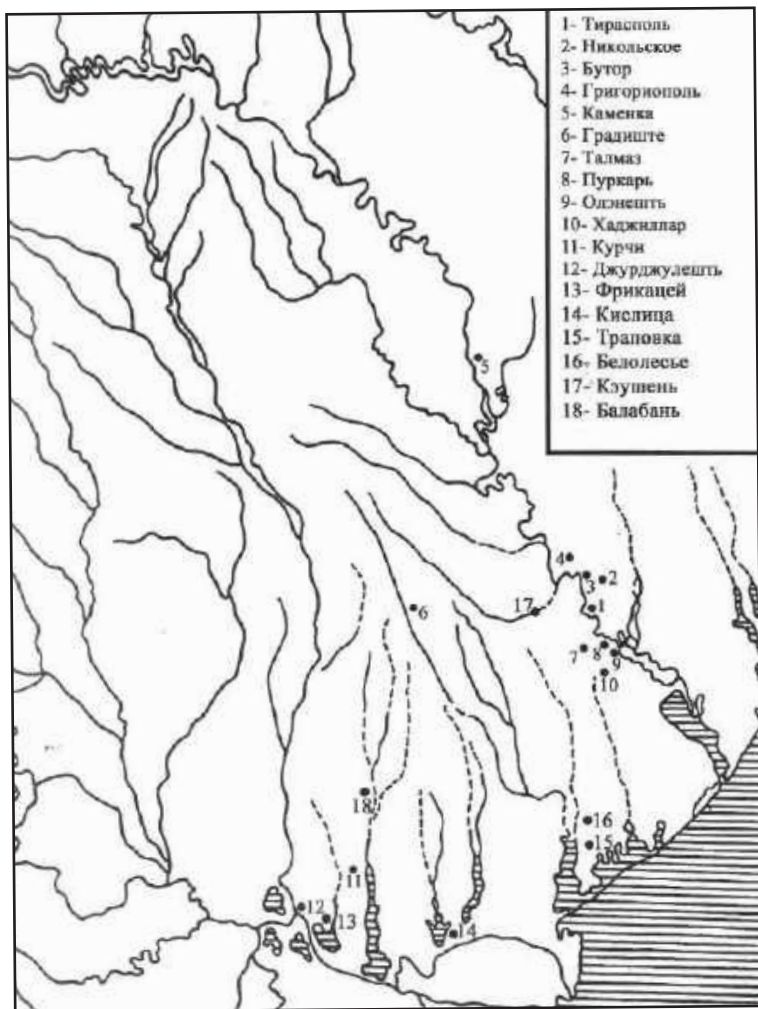

Рис. 1. Карта пунктов погребений с применением искусственных действий с покойными в междуречье Прута-Днестра.

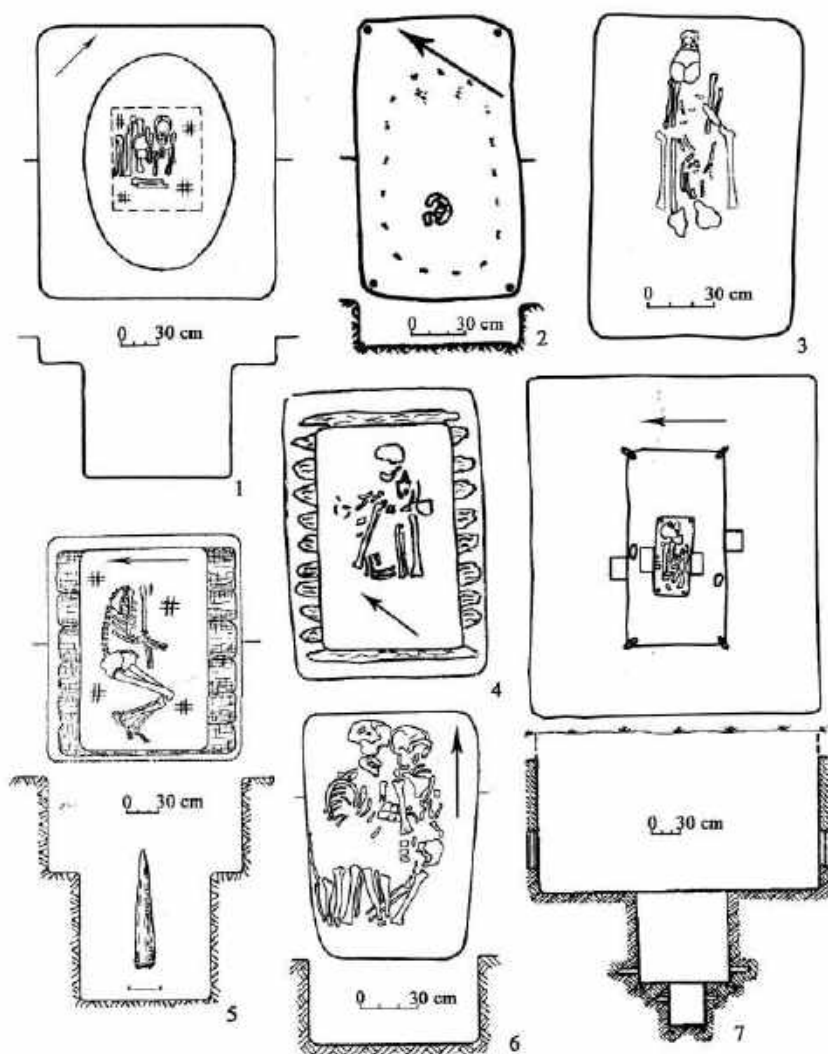

Рис. 2. Вид некоторых погребений с применением реингумации в курганах Пруто-Днестровского междуречья.

О СВЯЗЯХ КОМАРОВСКОЙ КУЛЬТУРЫ И КУЛЬТУРЫ НОУА (НА АНТРОПОЛОГИЧЕСКИХ МАТЕРИАЛАХ КОРДЫШЕВСКОГО МОГИЛЬНИКА)

Александра Козак (старший научный сотрудник отдела
биоархеологии Института археологии
НАН Украины, Киев, Украина)

Василий Ильчишин (соискатель Института археологии НАН
Украины, Тернополь, Украина)

Марина Ягодинская (директор Тернопольского областного
центра охраны и научных исследований памятников
культурного наследия, Тернополь, Украина)

Поликультурный и разновременный могильник около села Кордышев Тернопольской области исследовался экспедицией Тернопольского областного центра охраны и научных исследований памятников культурного наследия совместно с ГП «ОАСУ «Подільська археологія» ИА НАН Украины с 2013 по 2015 год. Горизонт комаровской культуры на могильнике представлен курганными ингумациями и кремациями. Среди находок в погребениях преобладают вазы «ноического» типа. Подобная керамика найдена И. Свешниковым на комаровско-ноическом могильнике в Звенигороде. В одном из погребений обнаружена бронзовая шпилька с протуберанцами и продолговатым отверстием в головке, также характерная для культуры Ноуа.

Бесспорным доказательством сосуществования этих культур является парное погребение из кургана № 3. В могиле найдены два женских скелета. Их расположение по отношению друг к другу, позы и определенные патологические признаки скелетов свидетельствуют о том, что при жизни женщины принадлежали к разным социальным слоям, а морфологические признаки, вероятно, отражают разное этническое происхождение погребенных.

При скелете № 1, принадлежавшем взрослой женщине 35-40 лет, найдена лишь одна бронзовая шпилька (Рис. 1). Сношенность суставного и костного аппарата, значительная стертость зубов,

наличие хронических и осложненных заболеваний (кариес, абсцессы зубов, пародонтоз, заболевания суставов) говорят, в том числе, о плохом питании при жизни. Значительное развитие мышц спины и плечей, задней части голени и стоп, а также преобладающие нагрузки на поясничный отдел позвоночника и колени свидетельствуют о том, что одним из основных занятий женщины могло быть растирание зерна или другие виды домашней деятельности, а травмы мест прикрепления мышц предплечья и плеча — о ношении тяжестей на согнутых руках. Перечисленные патологии позволяют предположить относительно зависимое положение этой женщины.

Скелет № 2 принадлежал несколько более молодой женщине 30-35 лет. Ее погребальный инвентарь, наиболее богатый на этом могильнике, состоял из двух пар браслетов, шейной гривны и большой бронзовой шпильки, что свидетельствует о высоком социальном статусе погребенной (Рис. 1). Значительное общее развитие мышечного рельефа, множественные зажившие травмы позвоночника, связанные с динамическими нагрузками, отсутствие хронических заболеваний (за исключением гайморита) указывают на ее крепкое здоровье. Признаки на тазе свидетельствуют о множественных травмах связок и мышц, связанных с многократным быстрым и значительным набором веса, например, при частых беременностях.

Кроме описанных отличий в распространении патологий и нагрузок (то есть, в состоянии здоровья и, соответственно, в социальном положении), черепа и посткраниальные скелеты обеих женщин имеют значительные морфологические различия.

С другой стороны, наличие кариеса и зубного камня, хоть и разной степени выраженности, а также присутствие микротравм эмали зубов и похожий рисунок стертости говорят о сходстве рационов в последние годы жизни обеих женщин.

Итак, парное погребение из кургана № 3 Кордышевского могильника иллюстрирует не только взаимосвязи и сосуществование комаровской культуры и культуры Ноуа, но и интеграцию «ноического» населения в комаровскую среду на позднем этапе существования комаровской культуры.

За затылком умершего находились, лежащие вместе: 2 целых астрагала, 2 фрагмента астрагала, 4 изделия из кости (игральные или гадальные фишки?), а также небольшой фрагмент рога.

У черепа, вплотную к нему, стоял лепной сосуд банковидной формы (наклонно, устьем к югу), в нем находился фрагмент кости животного (лошадь).

Радиоуглеродное датирование Ki-16608; 3140 ± 80 BP; 1530-1310 BC (1 сигма), 1610-1210 BC (2 сигмы)

Данные антропологии. Мужчина 30-35 лет. На правой теменной кости в области венечного шва, ближе к точке *bregma* обнаружена небольшая вмятина, следы воспалительных процессов с внешней и внутренней стороны отсутствуют. Очевидно, это следы травмы, которая не была причиной смерти индивидуума.

ДНК исследование. Генетически это мужчина, его митохондриальная ДНК принадлежит к линии степного происхождения. Эта же линия была обнаружена в могильнике усатовской культуры Маяки. Ещё один родственник по митохондриальной линии жил в регионе Самары (Россия) примерно в то же время, и принадлежал к срубной культуре.

Эти данные подтверждают контакты сабастиновской и срубной культур.

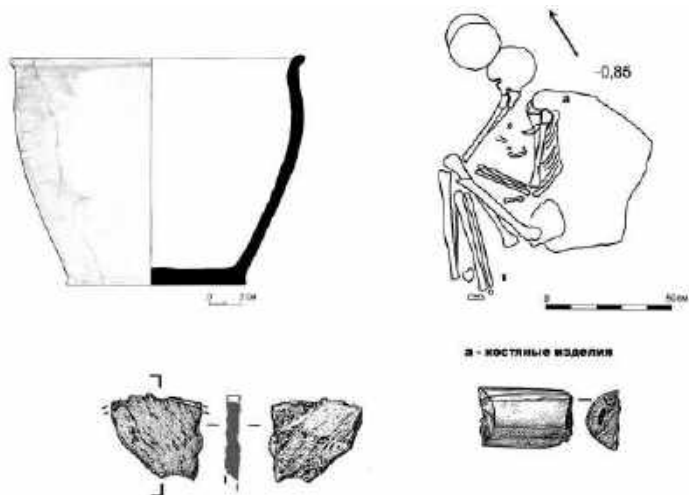

Рис. 1. Село Сычавка Лиманского района Одесской области, погребение 6

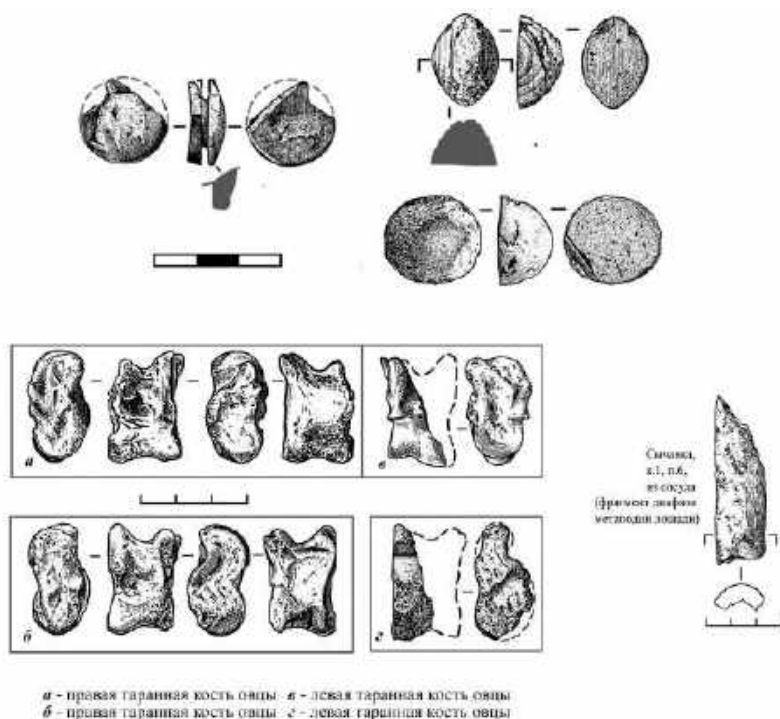

Рис. 2. Погребение сабастиновской культуры Сычавка 1/6
(рисунки костяных артефактов В.Б. Панковского)

ХРОНОЛОГИЯ ОСНОВНЫХ ПАМЯТНИКОВ ПОЗДНЕГО БРОНЗОВОГО ВЕКА ПРУТО-ДНЕСТРОВСКОГО РЕГИОНА

С. Агульников (Институт Культурного Наследия, Центр
Археологии, Кишинев; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice
și Etnoculturale, Chișinău, Moldova)

Хронология Сабастиновской культуры в её ареале получила детальную разработку, выполненную рядом исследователей культур позднего бронзового века Северного Причерноморья (Тереножкин 1965: 63-85; Лесков 1975; Шарафутдинова 1982: 141-157; Черняков

1985 а: 145-155). Хронология была основана на синхронизации многочисленных бронзовых изделий и кладов территории Северного и Северо-Западного Причерноморья и их связей с Карпатским и Балканским регионами с одной стороны, и с Северным Кавказом, Уралом и Поволжьем с другой. Кроме металла дополнительным источником для изучения хронологии сабаатиновских памятников являются костяные изделия и не в последнюю очередь – пасалии. Немаловажное значение для сабаатиновской хронологии имеют и керамические комплексы с различных памятников, и их сопоставление. Традиционно большинство исследователей датируют культуру Сабаатиновка в диапазоне XIV-XII вв. до н.э., синхронизируя их по целому ряду ведущих признаков с культурами Ноуа, Сабаатиновка, Кослоджень. В свою очередь три последних рассматриваются как один культурно-исторический блок (Sava 2003). Для территории Северо-Западного Причерноморья выделяются три основные хронологические группы:

Сабаатиновка-I – наиболее ранний период или же период сложения культуры (клад из Малых Копаней, Коблевский, клады, материалы поселения Викторовка-III, Тузлы) – период синхронизируемый с элементами предшествующей КМК и датирующийся XIV-нач. XIII вв. до н.э. (Черняков 1985а 156-151).

Сабаатиновка-II – период расцвета и наибольшего распространения культуры, датируемый XIII-XII вв. до н.э. (этим периодом датируется большая часть кладов, отдельных находок, поселений, погребальных комплексов) (Черняков 1985 а 151).

Сабаатиновка-III – поздний этап культуры или же переходный период от Сабаатиновки к Белозерке. Следует отметить, что этим периодом датируется большинство сабаатиновских памятников на территории Днестровско-Дунайского и Пруто-Днестровского междуречья. Это такие поселения как Анатольевка-IV, Молога-II, Вороновка - II, Болград, Старые Трояны (Черняков 1985а, 151) а также Чалык- II, Томай, Тараклийская Балка-I, Гайдабул, Самурза-1, Каплань - Ла Юрт, Крокмаз (Агульников 2006; 2009.). Рассматривая погребальный обряд, следует отметить позднесабаатиновские комплексы из курганов у п. Тараклия, Никольское-Уютное (Агульников-Сава 2004), прикурганные могильники у с. Твардица и у Тараклии (Агульников 2001; 2006). Датировка последнего этапа определенным образом смыкается с датировкой раннего этапа Белозерской культуры. Раннебелозерский

период в плане материальной культуры во многом сходен с предшествующей сабастиновской культурой. В первую очередь это касается металлических изделий. Наиболее ранним комплексом для белозерской культуры региона следует считать Соколенский клад, изделия которого восходят к позднему этапу сабастиновской культуры в Пруто-Днестровском междуречье. Так, бронзовый кинжал с листовидным лезвием и рукояткой с кольцевым упором восходит к изделиям Красноямской мастерской и по аналогиям из Ново-Александровки и литейным формам из Кардашинки-II (Vočkarev, Leskov 1980, 21.24. Taf. 9,) относится к типам Н-37-Н-40 (Черных 1976, 121-122) и датируется периодом BrD-HaA₁ (Dergačev 2002, 128). Позднесабастиновский или же раннебелозерский период, включает в себя находки бронзовых изделий времени Соколенского клада, материалы поселений Кэушень (Каушаны), Чалык, Томай, Чобручи, Комрат; погребальные комплексы из Лиманского, Щербанки, Ново-Котовска, Олэнешть, Тараклии, Плавни. Этим же периодом датируется и недавно открытый у. Антонешть в Нижнем Попрутье клад бронзовых изделий в состав которого входили изделия как сабастиновского так и белозерского времени, где практически поровну представлены предметы украшения, производственные орудия и предметы вооружения (M. Sârbu 2013: 205-218). Датировка раннебелозерского периода BrD-HaA₁ – конец XIII – первая половина XII вв. до н.э.

RAPORT PRELIMINAR PRIVIND CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DIN SITUL ARHEOLOGIC DE LAVĂNĂTORI, CAMPANIA 2017

Adrian Adamescu (Muzeul de Istorie "Paul Păltănea",
Galați, România)

Ailincăi Sorin-Cristian (Institutul de Cercetări Eco-
Muzeale "Gavrilă Simion" Tulcea, România)

Așezarea de la Vânători, jud. Galați, a fost identificată încă din 1966 de către Mihalache Brudiu¹, primele cercetări arheologice fiind

¹ Brudiu 1970.

efectuate aici între anii 1972–1974 de către M. Florescu și M. Nicu, iar în 1979 de către M. Brudiu¹. Departe de a se bucura de o publicare adecvată a cercetărilor arheologice, situl de la Vânători a fost deseori invocat în legătură cu începutul epocii fierului la Dunărea de Jos (orizontul cu ceramică incizată), fiind atribuit atât fazei I a culturii Babadag, cât și fazei Vânători a grupului Tămăoani. Noile cercetări de suprafață efectuate în zona sitului, precum și prelucrarea unor materiale arheologice provenite din săpăturile mai vechi, au scos la iveală și fragmente ceramice decorate prin imprimare, ceea ce contrazice ideea atribuirii acestui sit orizontului cu ceramică incizată de la Dunărea de Jos².

Amplasat pe o terasă inferioară, înaltă, care marchează malul vestic al albiei lacului Brateș, la cca. 8 km nord de orașul Galați, situl arheologic de la Vânători, punctul *La Jolică* (jud. Galați) ocupă o suprafață de aproximativ 4 ha brăzdată de torenți adânci pe direcția V-E. Stațiunea, care a suferit importante distrugerii provocate de împădurire, este cunoscută în literatura de specialitate încă din anii '70, ocazie cu care Mihalache Brudiu menționa existența în acest loc a unor vestigii ce pot fi datate între începutul epocii bronzului și perioada medievală timpurie³.

După analiza cercetărilor geofizice s-a hotărât deschiderea unei unități de săpătură, denumită Suprafața I, cu o suprafață de 40 × 20 m. După decaparea stratului vegetal actual, Suprafața I a fost împărțită în două subsecțiuni constând într-o secțiune cu dimensiuni de 40 × 2 m pe latura de N, pentru a surprinde situația stratigrafică a unității de cercetare, și o subsecțiune de 18 × 12 m situată în partea de V a Suprafeței I. Zonele menționate mai sus au fost cercetate integral până a fost atins stratul steril. Au fost identificate și documentate un număr de 25 de amenajări delocuire.

Pe suprafața cercetată au fost descoperite un număr de 26 de complexe arheologice, din care un complex a fost datat în secolul IV p.Chr., și 25 de amenajări au fost încadrate cronologic în cultura Babadag.

Campania arheologică din anul 2017 de la Vânători a evidențiat o zonă menajeră a așezării de la începutul epocii fierului. Materialul

¹ Brudiu 1980.

² Brudiu 1970, 513; Hänsel 1976, 143–147; László 1972; László 1986, 65–91; Ailincăi, S.C., Adamescu, A., Mihail, F. 2014.

³ Brudiu 1970, 513.

ceramic și obiectele descoperite prezintă un potențial deosebit al sitului, mai ales din perspectiva interacțiunilor cu mediile culturale învecinate.

Bibliografie:

Ailincăi, S.C., Adamescu, A., Mihail, F. 2014, Noi date despre începuturile epocii fierului la Dunărea de Jos. Așezarea de la Vânători–La Jolică, jud. Galați, *SCIVA* 65, 1-2, 5-48.

Brudiu, M. 1970, Cercetări perieghetice în sudul Moldovei, *Materiale* 9, 511-528.

Brudiu, M. 1980, Rezultatele cercetărilor de la Vânători (jud. Galați), *Materiale*, 398-446.

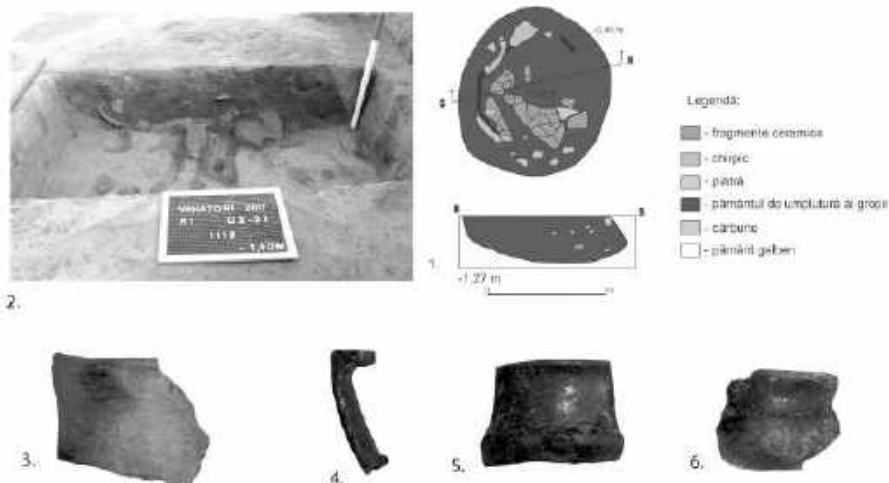
Hänsel, B. 1976, *Beiträge zur regionalen und Chronologischen Gliederung der Älteren Hallstattzeit an der Unteren Donau*, vol. 1,2, Bonn.

László A. 1972, O așezare hallstattiană la Cozia, *ArchMold* 7, 207-224.

László, A. 1986, Grupul Tămăoani. Asupra „orizontului” hallstattian cu ceramică incizată din sudul Moldovei, *MemAntiq* 12-14, 65-91.

1.

Vânători - La Jolică

1 - Vedere aeriană a Suprafeței 1 cercetată în campania 2017; 2 - Gr.1112 (foto și desen); 3-6- parte din inventarul Gr.1110.

DEPUNERILE DE METAL DIN PODIȘUL BÂRLADULUI

Lazanu Ciprian-Cătălin (Muzeul Județean Ștefan cel Mare
Vaslui, România)

Apariția și dezvoltarea metalurgiei bronzului a dus la multiple transformări în cadrul comunităților din perioada epocii bronzului. Apar schimbări la nivelul structurilor sociale, mentalităților colective și religioase, comunitățile devin mai razboinice, iar mobilitatea lor permite răspândirea pe spații largi a elementelor de cultură și civilizație.

Prezența depozitelor de metale, într-o regiune lipsită de resurse naturale necesare metalurgiei cum este Podișul Bârladului, dar cu o intensă locuire, necesită o analiză atentă. În Podișul Bârladului au fost descoperite 16 depozite cu obiecte de metal, totalizând un număr de 117 piese, dintr-o gamă variată de tipuri: unelte, arme și obiecte de podoabă și port.

Analiza acestor depuneri este dificilă deoarece în cele mai multe cazuri lipsesc informațiile legate de contextul depunerilor, cele mai multe descoperiri fiind ca urmare a unor activități antropice sau întâmplătoare. Analizele tipologică și compozițională ne permit să vedem dacă depunerile sunt formate din obiecte care au fost realizate în mod special pentru a fi depuse. O altă analiză ar fi cea a distribuției spațiale, care ne permite să identificăm relația dintre depunerile de metale și răspândirea așezărilor și a necropolelor, dar această analiză este valabilă doar dacă se reușește identificarea sigură a locului de depunere a metalelor și dacă sunt cartate toate așezările și necropolele din spațiul luat în analiză.

Motivul depunerilor de metale trebuie analizat și din perspectiva mentalităților comunităților umane, al relațiilor acestora cu mediul înconjurător, contextul cultural, funcționalitatea și semnificația acestui obicei. Se consideră că unele depozite constituie acumulări ale comunităților, tezaure, care sunt păstrate și transmise din generație în generație. Alte utilizări ar fi de acumulări în vederea retopirii și transformării în obiecte/arme noi, precum și utilizarea obiectelor, ce compun depozitele, în tranzacțiile comerciale, sociale sau politice. O altă interpretare a depunerilor este cea votivă, spirituală, dar pentru această analiză trebuie să avem date legate de modul în care au fost dispuse piesele în cadrul depunerii și compoziția elementală.

SEDENTARI ȘI NOMAZI *versus* AUTOHTONI ȘI MIGRATORI: PROBLEME VECHI ȘI NOI ÎN ARHEOLOGIE

Andrei Corobcean (Laboratorul „Tracologie”, Universitatea de Stat din Moldova, A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, Chișinău, Moldova)

Dihotomia *sedentar-nomad*, *autohton-alogen* este abordată deseori aprioric în arheologie. În același timp, gradul de mobilitate al sedentarilor, caracterul relativ al mobilității nomazilor, dar, mai ales, interacțiunea dintre cele două moduri de viață prezintă subiecte prea complexe și care nu întotdeauna devin comode pentru discursul arheologic. Încă C. Renfrew în ultimul sfert al secolului

trecut atrăgea atenția asupra unei greșeli fundamentale care constă în explicarea apariției unei culturi noi prin migrarea unui grup nou de populație. Mai mult decât atât, între cele două moduri de viață poate exista un anumit nivel de interdependență, pastoralismul nomad fiind dependent parțial de existența agriculturii și deci de o interacțiune intensă, în anumite regiuni, cu populațiile de agricultori. Capacitatea călăreților nomazi de a controla arii relativ întinse, grație mobilității sporite, poate sugera în zonele de stepă o dominație a elitelor nomade, care putea concura în anumite zone geografice cu elitele sedentare. Această concurență, evident, viza printre altele controlul resurselor și cel al căilor de acces. Realitățile arheologice de la mijlocul mileniului I a.Chr. din spațiul pruto-nistean sugerează nu doar o coexistență, ci și o convergență a sedențarilor și a migratorilor. În acest context trebuie amintită încărcătura etnică atribuită celor două moduri de viață, care, de altfel, se poate dovedi a fi mai puțin relevantă.

CONSIDERAȚII PRELIMINARE CU PRIVIRE LA NECROPOLA DE INCINERAȚIE DE LA STRAHOTIN (SEC. IV-III. A. CHR.)

Alexandru Berzovan (Institutul de Arheologie, Academia
Română – Filiala Iași)

Adela Kovács (Muzeul Județean Botoșani, România)

Necropola de incinerare de la Strahotin a fost cercetată de către regretatul arheolog botoșănean P. Șadurschi prin mai multe campanii arheologice, derulate în perioada 1981-1988. O parte din cercetările efectuate aici au fost publicate, însă din nefericire, acesta nu a apucat să valorifice în întregime materialele descoperite. La Muzeul Județean Botoșani se află întregul lot de artefacte, precum și planurile, notițele de teren și alte materiale documentare originale, inedite. Ca urmare a săpăturilor, au fost descoperite o serie de morminte de incinerare, ce datează din perioada secolelor IV-III a. Chr. Mormintele prezintă inventare variate constând îndeosebi din vase ceramice, precum

și alte categorii de obiecte: vârfuri de săgeți, podoabe și accesorii vestimentare. Atrage atenția în mod deosebit prezența unor vase care trădează o influență culturală răsăriteană, „scitică”. Comunicarea de față are în vedere materialele publicate deja, precum și cele inedite aflate în depozitele muzeale.

Fig. 1. Vedere asupra unei secțiuni din cadrul necropolei de la Strahotin
(sec. IV-III a. Chr.)

ARHEOZOOLOGIA UNUI SIT DIN A DOUA EPOCĂ A FIERULUI - BÂZDÂNA “LA CETATE”, SUD-VESTUL ROMÂNIEI

Valentin Dumitrașcu (Institutul de Arheologie
“Vasile Pârvan”, București, România)

Situl protoistoric Bâzdâna “La Cetate” este localizat în sud-vestul României, lângă satul Bâzdâna, comuna Calopăr, județul Dolj. Cercetări sistematice au început în anul 1981 și au continuat, cu unele întreruperi, până în prezent. Cercetările au evidențiat o așezare fortificată getică cu două faze principale de ocupație. Prima fortificație este datată spre sfârșitul sec. 4 și începutul sec. 3. î.Hr., iar a doua fază este încadrată în sec. 1 î.Hr. și probabil prima jumătate a sec. 1 d.Hr.

În ambele contexte predomină resturile animalelor domestice, respectiv vacă, porc și ovicaprine, la care se adaugă rare fragmente osoase de cal și câine. Animalele sălbatice sunt reprezentate de patru specii: cerb, mistreț, urs și castor. Primele două sunt dominante în ambele niveluri.

O situație deosebită a fost identificată sub zidul de fortificație din prima fază. Astfel, atât sub zid, cât și în spatele paramentului interior, cu o lățime de 3-4 m, se întinde un nivel de arsură și cenușă gros de 5-8 cm.

Acest nivel conține vase de diferite mărimi, sparte pe loc, diferite alte obiecte ceramice depuse intenționat, părți scheletice de animale în conexiune, lemn ars (bârne) și numeroase semințe arse (cereale). În același nivel a fost descoperit și scheletul parțial al unui copil. Toate aceste descoperiri, întinse pe o largă suprafață ce urmează zidul de fortificație, denotă un comportament atipic, total diferit de activitățile domestice cotidiene. O situație asemănătoare a fost identificată de curând destul de aproape, la Stoina, în județul Gorj.

Numărul mare de recipiente sparte pe loc și numeroasele resturi de animale sugerează urmele unui festin la care a participat un număr considerabil de oameni, eveniment urmat de construcția fortificației.

* Studiul a fost realizat în cadrul proiectului *BioMapPrehist*, cod PN-III-P4-ID-PCE-2016-0676, coordonat de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”.

Fig. 1. Bâzdâna, La Tène timpuriu, nivelul de arsură - coloană vertebrală în conexiune de *Ovis/Capra*

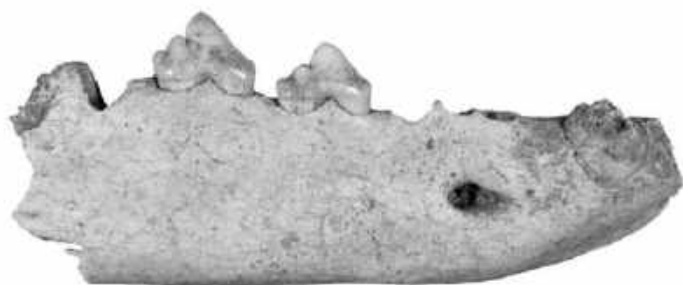

Fig. 2. Bâzdâna, La Tène târziu - mandibulă de *Canis familiaris* cu urme de ardere a caninului

TRANSFORMĂRI ETNOCULTURALE ÎN NORD-VESTUL PONTULUI EUXIN LA FINELE MILENIULUI I A. CHR.

Octavian Munteanu (Universitatea Pedagogică de Stat
"Ion Creangă", Chișinău, Moldova)

Transformările definitorii care s-au produs pe parcursul secolului III a. Chr. pe spații largi ale Europei, au marcat și regiunile din nord-vestul Pontului Euxin. Astfel, din punct de vedere arheologic, situația se prezintă prin încetarea funcționării siturilor getice din silvostepa carpato-nistreană și înlocuirea lor cu elementele unei culturi materiale noi – cultura Poienești-Lucașeuca. Ceea ce e de menționat e că pe întregul areal al culturii, odată cu încetarea culturii getice, elementele sale definitorii nu au dispărut fără urmă, făcându-se observate destul de pronunțat în cadrul noii culturi arheologice.

Un al doilea moment ce trebuie luat în seamă e că așezările scitice din perioada timpurie își încetaseră funcționalitatea încă la începutul secolului III a. Chr., de altfel ca și necropolele princiare. Totodată, anumite elemente scitice renăscuse, dar nu imediat și nu în spațiile lor originare, ci s-au făcut observate inițial sub forma câtorva Sciții Mici, revenind la viață în nordul Pontului în a doua jumătate – către finele secolului II a. Chr. De remarcat prezența în aceste situri, de rând cu importurile elenistice, a elementelor de factură nordică și tracică.

Foarte semnificativă este soarta celților, care nu mai sunt atestați în Ardeal după finele sec. III a. Chr., dar a căror ecou se lasă simțit în zonele răsăritene atât pe cale arheologică, cât și pe cale epigrafică.

Descoperirile de pe malul stâng al Nistrului inferior, din zona de stepă, datate cu finele sec. III – începutul sec. II a. Chr. sunt la fel de sugestive. În setul de ceramică al respectivelor situri, alături de un număr relevant de vase de import elenistic, un procentaj mare îl constituie recipientele de factură getică.

Pornind de la cele enumerate mai sus, dar antrenând și alte detalii peste care vom trece acum, vom căuta să oferim o imagine de ansamblu a transformărilor etnoculturale din nord-vestul Pontului Euxin în perioada finală a mileniului I a. Chr.

DATE PRELIMINARE PRIVIND CERCETĂRILE ARHEOLOGICE PREVENTIVE DIN ANUL 2018 DE LA SAGAIAC, R-NUL CIMIȘLIA

Vlad Vornic (Agenția Națională Arheologică, Chișinău, Moldova)

Ion Ciobanu (Agenția Națională Arheologică; A.O. Institutul de
Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, Chișinău, Moldova)

Sergiu Popovici (Agenția Națională Arheologică; A.O. Institutul de
Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, Chișinău, Moldova)

Natalia Pașenciuc (Institutul Patrimoniului Cultural;
Centrul de Arheologie, Chișinău, Moldova)

Adrian Iorga (Agenția Națională Arheologică, Chișinău, Moldova)

Dumitru Avram (Agenția Națională Arheologică, Chișinău, Moldova)

În comunicare vor fi prezentate și analizate vestigiile arheologice descoperite în așezarea cu mai multe niveluri de locuire de la Sagaidac, cu prilejul cercetărilor preventive efectuate în lunile mai-iunie 2018, al căror scop a fost descărcarea de sarcină arheologică a zonei afectate de drumul proiectat M3 Chișinău-Cimișlia-Vulcănești-Frontiera cu România. Amplasat la 0,8 km SV de satul Sagaidac, la baza versantului vestic al unei văi întinse orientate N-S, situl respectiv a fost distrus în parte de lucrările de amenajare a unui iaz de acumulare a apei, executate în anii 90 ai secolului trecut.

Drept rezultat al săpăturilor efectuate, a fost dezvelită o suprafață de 1230 mp, fiind descoperite 50 de complexe arheologice, și anume un cuptor de uz casnic, o locuință adâncită și 48 de gropi menajere, care aparțin la trei orizonturi cultural-cronologice.

Cele mai vechi resturi de cultură materială documentate aparțin așa-numitului "grup cultural Etulia" din sec. III d. Hr., fiind reprezentate printr-un cuptor de bucătărie (Fig. 1, 1), câteva gropi și ceramică romană, lucrată la roată sau cu mâna. Dintre complexe, se remarcă cuptorul de uz casnic, care avea vatra constituită din două straturi de lipitură, aplicată peste fragmente de vase lucrate la roată și cu mâna (Fig. 1, 6).

Marea majoritate a gropilor se atribuie unei așezări de tip Sântana de Mureș-Cerneahov din sec. IV d.Hr. Aceluiași orizont aparțin și cele mai multe dintre materialele recuperate – ceramică lucrată la roată,

fragmente de pahare de sticlă, diferite ustensile de uz casnic și alte obiecte, lucrate din metal, piatră și os.

Așezării medievale timpurii din sec. VIII-IX aparțin o locuință adâncită prevăzută cu un cuptor de piatră (Fig. 1, 2), o groapă menajeră alăturată (nr. 32) (Fig. 1, 4), o bogată colecție de ceramică, câteva străpungătoare de os și alte piese.

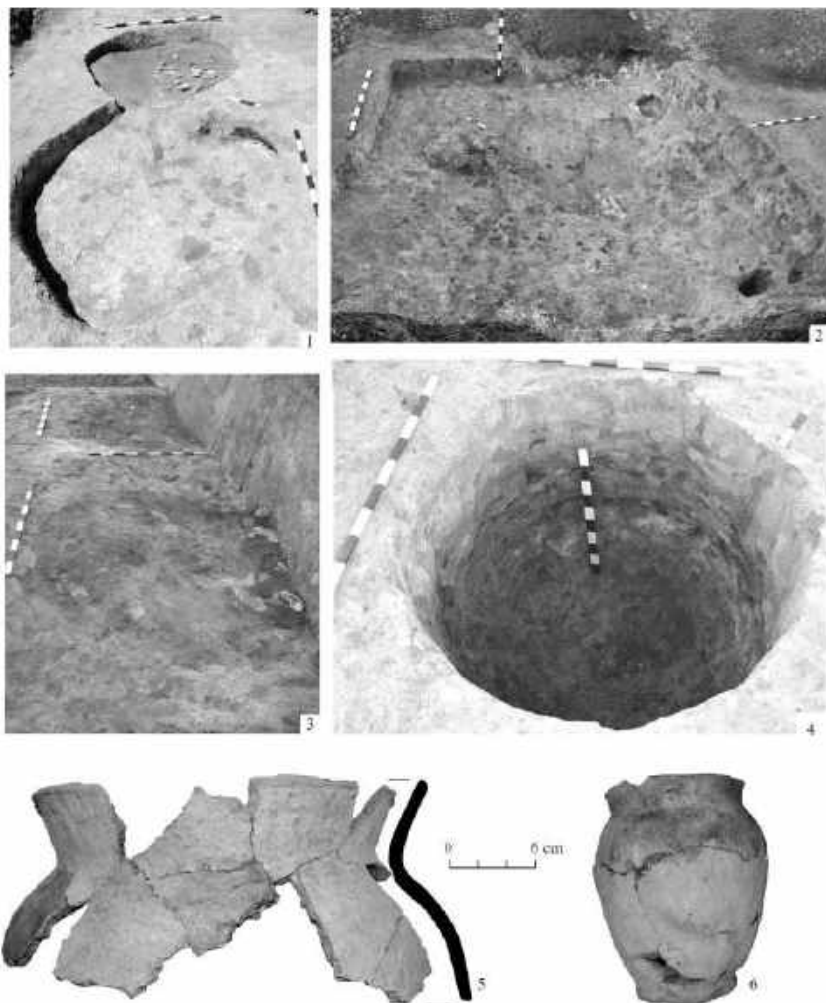

Fig. 1. Sagaidac 2018. Cuptor de bucătărie din epoca romană târzie (1), locuință adâncită medievală timpurie (2), gropi menajere (3, 4) și ceramică lucrată cu mâna din sec. III d.Hr. (5) și VIII-IX (6).

NECROPOLA MEDIO-BIZANTINĂ DE LA NOVIODUNUM-ISACCEA (JUD. TULCEA). PERSPECTIVĂ BIOARHEOLOGICĂ

Gabriel Vasile (Institutul de Arheologie “Vasile Pârvan”,
București, România)

Analiza antropologică a descoperirilor funerare din necropola de inhumatie creștină de la *Noviodunum*-Isaccea se înscrie în cercetarea *in extenso* a fenomenului funerar medio-bizantin din Dobrogea istorică (județele Constanța și Tulcea și nord-estul Bulgariei). Materialul scheletic a fost recuperat în urma cercetărilor arheologice preventive întreprinse în anii 2014-2017 în punctul *Cetate (Pontonul Vechi)*, sectorul *Teren Poliția de Frontieră*, de o echipă de cercetători din cadrul Institutului de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” din Tulcea, coordonată de dr. Florin Topoleanu. Pe lângă o serie de structuri de epocă romană și medievală, au fost investigate și 78 de complexe funerare, în care au fost identificați 120 de indivizi. Mormintele au fost datate între secolele al XII-lea și primele decenii ale secolului al XIII-lea.

Studiul antropologic s-a axat în principal pe evidențierea unor caracteristici legate de ritualul funerar al locuitorilor așezării medio-bizantine (aspecte tafonomice, stare de reprezentare, determinarea numărului minim de indivizi) și stabilirea profilului demografic al acestora (determinarea sexului, raportul *sex ratio*, estimarea vârstei la deces, frecvența deceselor pe categorii de vârstă și sex, speranța de viață la naștere). Totodată, a fost surprinsă variabilitatea individuală/populațională și moștenirea genetică (analiza biometrică, estimarea staturii scheletice, identificarea unui set de caractere epigenetice craniene și postcraniene), precum și o serie de elemente ale stresului ocupațional/biomecanic (observarea unor markeri musculo-scheletici, calculul asimetriei osoase și al dimorfismului sexual) sau aspecte legate de starea de sănătate a acestora (etiologia diferitelor patologii craniene și post-craniene identificate, manifestarea, localizarea, frecvența și interpretarea acestora).

* Cercetarea s-a desfășurat în cadrul proiectului *Platformă pluridisciplinară complexă de cercetare integrativă și sistematică a identităților și patrimoniului cultural tangibil și non-tangibil din România* (PATCULT#RO) – cod PN-III-P1-1.2-PCCDI-2017-0686.

Fig. 1. Noviodunum-Isaccea, punct *Cetate*,
sector teren politie de frontiera. Ortofotoplan

Fig. 2. Complexele
12-14

Fig. 3.
Hiperdontie

Fig. 4.
Traumatism
cranian

ANALOGII TIPOLOGICE, SINCRONE ȘI DIACRONICE CE SURPRIND PERIOADA MEDIEVALĂ DIN LOCALITATEA SĂBĂOANI, JUD. NEAMȚ, ROMÂNIA

Simalcsik Robert Daniel (Centru de Cercetări Antropologice
"Olga Necrasov", Academia Română – Filiala Iași, România;
A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice
și Etnoculturale, Chișinău, Moldova)

În comunitatea Săbăoani, cronologic (diacronic), remarcăm perezizarea fondului antropologic mediteranoid. Elementele mediteranoide înregistrează o ușoară creștere în perioada medievală și o regresie a incidenței la populația contemporană. Subliniem că elementele dinaroide au înregistrat o creștere continuă, împreună cu elementele nordoide, ajungând să fie dominante la populația contemporană. În timp, scade ponderea elementelor protoeuropoide, care la populația contemporană nici nu mai sunt semnalate. Elementele alpinoide și cele esteuropoide rămân prezente și la populația de astăzi din Săbăoani, dar în procente mici. Remarcăm apariția elementelor mongoloide în perioada medievală (2,8%); presupunem că acestea au apărut o dată cu invaziile mongolilor, care în Europa în secolele X-XIV au fost cunoscuți îndeosebi sub denumirea de *tătari* (Spinei, 1999). Deși mult diminuate ca pondere, elementele mongoloide se regăsesc și la populația contemporană, dar în proporții nesemnificative (0,7%) (Botezatu et al., 1995). Aceleași aspecte de modificare a ponderii tipologiilor o remarcăm și la alte necropole din aceeași perioadă (Mihălășeni, Miorcani, Valea Seacă – Bârlad, Bogdănești)

O dată cu evoluția spirituală, materială și culturală, posibilitatea de mișcare a populațiilor a crescut și, în acest context, modificarea tipologiilor în cadrul diferitelor populații a avut loc într-un ritm mult mai accelerat, astfel încât și amestecul de caractere tipologice, dar și ponderea acestora s-au modificat la scară mai amplă, corelat cu migrarea populațiilor / indivizilor dintr-un loc în altul. Desigur, pentru anumite dominante ale fondului tipologic trebuie să se succeadă câteva generații, dar șansa modificării în zilele noastre este mult mai mare datorită expansiunii demografice și mobilității crescute a populațiilor.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЙ РЕСУРС В ОРГАНИЗАЦИИ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Петрова Наталия Александровна (доцент кафедры археологии и этнологии Украины, заместитель декана факультета истории и философии по научной и воспитательной работе, кандидат исторических наук, доцент, Одесский Национальный Университет им. И.И.Мечникова, Украина)

В структуре экономики большинства стран мира всё более значимое место занимает туризм. Объяснение этому одно: возрастающий спрос на отдых в постиндустриальном обществе обуславливает широкое развитие туризма.

В основной ресурсной базе культурного туризма важнейшее место занимают культурно-исторические ресурсы, которые представляют собой наследство прошлого и старого общественного развития. Пространства, образуемые культурно-историческими объектами, в известной мере определяют зависимость рекреационных потоков и направления экскурсионных маршрутов.

Культурно-исторические объекты разделяют на материальные и духовные. *Материальные* носят в себе совокупность средств производства и других материальных ценностей общества на каждой исторической стадии его развития, а *духовные* – совокупность достижений общества в создании науки, искусства, литературы, в организации государственной и общественной жизни, в труде и быте.

Среди культурно-исторических объектов важную роль играют памятники истории и культуры, которые выделяются наибольшей привлекательностью и на этой основе служат главным средством удовлетворения потребностей познавательно-культурной рекреации. В зависимости от их основных признаков памятники истории и культуры А.С. Кусков, В.А. Голубева и Т.Н. Одинцова делят на 5 основных видов: истории, археологии, градостроительства и архитектуры, искусства, документальные памятники.

В докладе будут рассмотрены возможности и перспективы использования памятников археологии в системе организации туристической деятельности. Для Юго-Восточной Европы, региона богатого на памятники археологии этот вид деятельности представляется весьма перспективным. Это городища, курганы, остатки древних поселений, укреплений, производств, каналов, дорог, древние места захоронений, каменные изваяния, наскальные изображения, старинные предметы, участки исторического культурного слоя древних населенных пунктов.

Учитывая геополитическое положение, высокий ресурсный потенциал региона, туризм можно считать одним из приоритетных в экономике и культуре.

Актуальность выбранной темы объясняется тем, что на территории Юго-Восточной Европы имеется значительное количество археологических ресурсов, которые должным образом не используются в целях туризма. Богатый культурно-этнографический потенциал фактически не задействован. В настоящее время большинство объектов знакомы лишь узкому кругу специалистов и местным жителям. Так же существует проблема сохранения археологических памятников, причем значительная часть разрушений в настоящее время именно антропогенного характера, в частности, зачастую из-за незнания реальной ценности данных объектов.

* * *

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE ALE CONVIETUIRII INTERETNICHE ȘI INTERCONFESIONALE ÎN DOBROGEA – ȚINUT ROMÂNESC

Prof. univ. dr. Ibram Nuredin (Universitatea "Ovidius"
din Constanța)

Studiul analizează, pe de o parte, cristalizarea identității etno-lingvistice, confesionale și culturale a turcilor și turco-tătarilor, așezați în acest colț de țară românească de secole, iar pe de altă parte, evidențiază modul lor de viață bazat pe respect și înțelegere, pe toleranță și pace socială cu românii majoritari și celelalte etnii.

Studiul pledează pentru respingerea tendințelor asimilaționiste, pentru echilibru între tradiții, cutume și modernitate, pentru sporirea activismului comunităților turcă și turco-tătară, pentru așezarea relației Eu-Celălalt pe valorile europene ale statului de drept, democrației, nediscriminării.

CUNOȘTINȚE ȘI PRACTICI DE MEDICINĂ POPULARĂ ÎN SATELE DIN VALEA PRUTULUI DE JOS

dr. Natalia Grădinaru (Institutul Patrimoniului Cultural,
Centrul de Etnologie; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice și
Etnoculturale, Chișinău, Moldova)

Comunicarea prezintă rezultatele cercetării etnografice de teren întreprinse în satele din Valea Prutului de Jos în vara anului 2018. Miza cercetării a constituit identificarea, relevarea și analiza cunoștințelor și practicilor medicale populare, regăsite în acest spațiu geocultural, dar insuficient abordate în studiile de specialitate. Investigarea concepută în această perspectivă este actuală, întrucât formele terapeutice tradiționale accesând reprezentări mentale, relevă valorile culturale permanente și schimbătoare care exercită o puternică și permanentă acțiune modelatoare asupra societății

și individului. În urma analizei datelor, s-au conturat câteva forme sincretice de vindecare, care s-au dezvoltat după un algoritm strict, ce includea spațiul, timpul, practicantul, activând antidoturi din sfera religiei (rugăciuni, posturi, închinări la icoane, maslu, slujbe bisericești), magiei (scenarii terapeutice cu fundal ritualic, dintre care cel mai cunoscut și cel mai apelat este descântecul de deochi), și nu în ultimul rând – cunoștințele empirice de tratare. Alternativ, am analizat raporturile comunitate-babă lecuitoare/ babă lecuitoare-bolnav, precum și resorturile mentalitare construite despre bolnav și cauzele îmbolnăvirii.

Atestarea unor persoane cu repertorii impozante de informații și depistarea metodelor originale de vindecare, descifrarea semnificațiilor magico-rituale ale obiceiurilor medicale populare denotă importanța covârșitoare pe care continuă să o dețină cercetarea de teren în recuperarea fondului etnoiatic tradițional și îmbogățirea patrimoniului cultural național.

„SUNT CĂTĂRĂU, DAR... MI-AU ZIS CATEREV”. SCHIMBĂRI DE IDENTITATE ÎN CONTEXTUL DEPORTĂRILOR

Dr. Ion Valer Xenofontov (Facultatea de Istorie și Filozofie
a Universității de Stat din Moldova; Biblioteca Științifică „Andrei
Lupan” (Institut), Ministerul Educației,
Culturii și Cercetării, Moldova)

Dr. Lidia Prisac (Institutul Patrimoniului Cultural, Ministerul
Educației, Culturii și Cercetării, Chișinău, Moldova)

În anul 2017, pe 10 august, în contextul unor cercetări de teren efectuate în satul Olănești, raionul Ștefan-Vodă, autorii studiului enunțat l-au intervievat prin metoda interviului semistrukturat pe Vasile Caterev, născut la 6 octombrie 1937 și deportat în 1941 în Kazahstan. Martorul direct al deportărilor, Vasile Caterev, actualmente este unicul olăneștean supraviețuitor al deportărilor din noaptea de 12 spre 13 iunie 1941.

Comunicarea pe care o propunem are în vizor prezentarea destinului individual conectat la cel colectiv, drama despărțirii familiilor în cadrul primului val de deportări din RSS Moldovenească, traseul spre Kazahstan, mediul intrus, identitatea *versus* alteritatea, frământările copilăriei etc. Conexiunea cu marile evenimente din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, strategiile de supraviețuire în spațiul exilat. Totodată, urmează să fie prezentat un caz în care prenumele persoanei deportate a fost rusificat, element ce reflectă politica de deznaționalizare promovată de autoritățile sovietice, precum și prezentarea unor elemente de genealogie și onomastică locală. Un alt aspect abordat rezidă în descifrarea vieții protagonistului după reabilitare, „filosofia de viață” și mesajul împăciuitoar pe care îl promovează acesta.

EVALUAREA DOCUMENTĂRII FENOMENELOR DE CULTURĂ TRADIȚIONALĂ ÎN SUDUL BASARABIEI ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA

Mariana Cocieru (Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei)

Pentru a avea acces în viitor la informația culturală pe care o furnizează promotorii de folclor e necesar de a întreprinde o serie de măsuri de salvagardare patrimonială, declanșate prin proiecte și programe privind identificarea, documentarea, cercetarea, definirea, tezaurizarea și conservarea moștenirii culturale autentice în forma ei genuină (*in situ*), drept instrumentariu eficient și obiectiv de păstrare și viabilitate a patrimoniului cultural național (material și spiritual). Documentarea fenomenelor de cultură tradițională din sudul Basarabiei în perioada postbelică a urmărit aceleași obiective pe care și le-a propus/și le propune fiecare cercetare de teren. Precedată de câteva mărturii sumare privind anumite elemente etnofolclorice din Bugeac înregistrate în prima jumătate a secolului al XX-lea de către cercetătorii O. Nacco, T. Gălușcă, P. V. Ștefănuță etc., precum și de consemnările din revista „Bugeacul”, cercetarea sub aspect patrimonial al acestei zone etnografice începe abia în anii imediat postbelici, odată cu înființarea în 1946 a Institutului de Istorie, Limbă

și Literatură al Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a Uniunii Sovietice. Culegerea și documentarea constituentelor de patrimoniu cultural imaterial cu scopul bine definit de a obține o cercetare științifică echidistantă și argumentată cu probe veridice identificate pe teren, a început abia în anii 60 ai secolului trecut. Primele mărturii documentare privind repertoriul variat de colinde din Bugeac au fost publicate în anul 1975 în „Poezia obiceiurilor calendarice” de Nicolae Băieșu. Și celelalte volume din corpusul academic „Creația populară moldovenească” au conținut materiale înregistrate în sudul Basarabiei. Puțin mai târziu, în 1982, a apărut în cadrul seriei „Editarea folclorului pe zone etnografice” volumul „Folclor din Bugeac”, care prezintă într-o formulă diversificată fenomenele etnofolclorice, inclusiv creațiile populare literare identificate în acest spațiu românesc. Spre regret, aceste culegeri tematice nu au acoperit întregul repertoriu de materiale înregistrate, deoarece au existat și anumite restricții legate de cenzura totalitaristă. Multe mărturii documentare rămân și la ora actuală „prizonierele” arhivelor de folclor, negăsindu-și încă cercetătorul. Prin urmare, în acest demers urmărim să punem în valoare nu doar informația documentară publicată, ci mai ales să identificăm elementele etnofolclorice inedite prin exploatarea fondurilor sonore și manuscrise de patrimoniu imaterial.

STRATEGII DE SUPRAVIEȚUITE ÎN DEPORTARE – „AM ZIS SA-MI SCHIMB FAMILIA, SĂ VIN ACASA, ÎN MOLDOVA”

Dr. Lidia Prisac (Institutul Patrimoniului Cultural, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Chișinău, Moldova)

Dr. Ion Valer Xenofontov (Facultatea de Istorie și Filozofie a Universității de Stat din Moldova; Biblioteca Științifică „Andrei Lupan” (Institut), Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Moldova)

În anul 2017, pe 9 august, în contextul unor cercetări de teren efectuate în satul Olănești, raionul Ștefan-Vodă, autorii studiului enunțat au intervievat-o prin metoda interviului semistructurat pe Maria Borisova, născută în 1930, în s. Purcari, r-nul Ștefan-Vodă, cu numele de familie Nistor, deportată în vara anului 1949.

Din narațiunea martorului direct la cel de-al doilea val de deportări din RSS Moldovenească se constată o perplexitate față de „faptul istoric consumat” și ineptia evenimentului tragic. Printre cei culpabili de deportare, interviuată îi consideră pe localnici: „Unii pe alții s-au pârât, n-aveau ochi să se vadă și numai pe noi ne-au dus, că în casele noastre au intrat și au făcut Sovietul Sătesc... cei care ne-au pârât”. Din perspectiva martorului interviuat se prezintă totodată contextul general al deportării, cauzele acesteia, spațiul intrus, conviețuirea, imaginea alterității etc. Pentru a reveni la baștină, Maria Borisova a recurs la un tertip mai puțin obișnuit... s-a căsătorit cu un rus: „Ș-apoi dacă m-am măritat acolo..., mi-am schimbat familia. El era din Celeabinsk, avea părinți, casă, covoare, desena... dar o cam ducea bine cu băutura. Noi cum ne-am dus, deodată am zis să-mi schimb familia, să vin singură acasă, înapoi în Moldova, oi putea trăi, n-oi putea, cum a da Dumnezeu!”. Alianța matrimonială i-a permis Mariei Borisova (Nistor) să „scurteze” din „biografia deportării”, considerent ce i-a facilitat revenirea în Moldova sovietică și reluarea vieții de la capăt.

SEMNELE DE PROPRIETATE ALE CRESCĂTORILOR DE ANIMALE ȘI PĂSTORILOR ÎN SATELE DIN VALEA PRUTULUI DE JOS

Dr. Dorina Onică (Muzeul Național de Etnografie și Istorie
Naturală; A.O. Institutul de Cercetări Bioarheologice și
Etnoculturale, Chișinău, Moldova)

Crescătorii de animale și păstori din valea Prutului de Jos au gândit un sistem de semne de proprietate care aplicate pe corpul animalelor facilita buna desfășurare a raporturilor stăpân de stână, cioban, văcar și omul ce-și dădea animalele spre a fi păstorate, supravegheate în perioada verii pastorale, sau uneori iernate în moșia satului. Semnele juridice pastorale de proprietate fiind plasate pe spate, la ceafă, pe frunte și la urechi, etc., prin găurire, tăiere, creștătură, dăngăluire, vopsire, însemnare cu fir roșu, ș.a., îndeplineau complexe funcții juridice, de identificare, apotropaice. Cercetările de teren în satele din valea Prutului de Jos ne-au oferit informații inedite referitor la subiectul abordat de noi. Acestea merită a fi puse în circuitul științific, analiza-

te din optica etnologiei juridice, prin care să realizăm o prezentare a evoluției în timp a semnelor de proprietate, după formă, tehnica de aplicare, cunoștințele și credințele populare conexe practicii, etc. Cadrul temporal și ritual de aplicare a semnelor sau de reînnoire a lor era circumscris sărbătorilor pastorale, practici utilitare, a căror rol și importanță juridică era viabilă pe tot parcursul anului pastoral.

CROMOGRAMA CULTICĂ ÎN FRUMOSUL COTIDIAN

Dr. Tamara Macovei (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Chișinău, Moldova)

În spațiul Carpatic simbolurile cromografice au existat încă din mileniul al 50-lea în practicile de cult al omului primar. În starea de spirit generalizată cromograma a ocupat un loc de importanță majoră, pentru că aceasta constituia, în concepția lumii antice din Carpați, o modalitate principală de exteriorizare.

Dialogul omului cu el însuși, dialogul acestuia cu entitatea abstractă protectoare, atotstăpânitoare, se făcea exclusiv prin simbol, iar cromografia era partea principală în sistemul simbolistic. Dacă facem o analiză observăm că elementul de simbol era de fapt, raționamentul, complexul de judecăți materializate și venerate până la gradul sacral. De aici rezultă, că valoarea fiecărui semn cromografic pus în legătură cu alte obiecte de ritual, crează valoarea plasticii pre-antice. În arealul Cucuteni populația folosea trei culori alese special pentru exprimarea simțurilor cultice. Acestea erau parvenite din paleoliticul târziu, modificate în formă, în conținutul ideatic, în modul de redare și utilizare: ocră-roșu, albul-os, și negru-brun. La acestea s-a adăugat în neolitic, verdele-vegetal atunci când Pomul Vieții a fost consacrat ca element cosmic și introdus în ritualul axului tanatic.

În această perioadă, cromogramelor li se rezervau spații considerabile în ornamentul specific al tuturor centrelor spirituale, precum Archiud, în Basarabia: Ruseștii-Noi, Costești, Brânzeni s.a. – toate pe fundalul contactului cultural al marilor grupuri de așezări paleolitice. Arealurile cultice semnalate au cristalizat parametrii culturilor carpatice, precum Cucuteni, Gumelnița, Hamangia, Petrești, Porțile de-

Fer, Tisa, Vădastra. Prin marele lor sanctuare, de amploarea celor de la Căscioarele, Sarmisegetusa au contribuit la afirmarea simbolurilor sacre, la consolidarea conceptului cultic imprimat de acesta.

Astăzi cromogramele create într-o perioadă îndelungată de timp sunt recunoscute și stau la baza identificării unei civilizații, a unei etnii, a unei comunități, a unei spiritualități, care se disting unele de altele prin anumite caracteristici, simboluri și semne valorice, determinate de modul și felul de a interpreta și simți lucrurile, fenomenele din mediul în care se găsesc.

BRADUL DE NUNTĂ – SIMBOLUL SUBSTITUENT AL MIRELUI

Pavel Popa (Institutul de Filologie
al Academiei de Științe a Moldovei)

Studiul respectiv pune în discuție semnificația simbolică a bradului în contextul ritualurilor nupțiale. De asemenea, menirea și valoarea bradului – arbore ce promovează un ansamblu întreg de simboluri mitice, care neconținut a reflectat concomitent cu funcția sa universală de o mare importanță în viața materială a societății și destinația sa specială în starea spirituală a omului, rolul său alegoric la nașterea copilului, la căsătorie, dar și la înmormântare – pereche în lumea celor drepți. Tradițional este asociat cu flăcăul bun de însurat, cu mirele, posedând sacralitate și fiind considerat simbol sfânt al puterii divine și totodată instrument cultural necesar în organizarea ceremoniilor și sărbătorilor atât calendaristice cât și cele familiale în primul rând, iar ca simbol al vieții întruchipează legătură între pământul în care își înfige rădăcinile și bolta cerească pe care o atinge cu creștetul său – simbol al vieții în continuă evoluție, în ascensiune, al dârzeniei, hotărârii și al bărbăției – expresii folosite în gândirea populară românească, trăsături ce semnifică pregătirea tânărului către căsătoria sa. Iar prin forma coroanei și a fructului – conică, bradul este „simbol falic”, dar și simbolul vieții și al morții.

Redactori, editori, corectori:
Angela Simalsik, Ion Ciobanu

**CERCETĂRI BIOARHEOLOGICE
ȘI ETNOCULTURALE
ÎN SUD-ESTUL EUROPEI**

Bun de tipar 5.08.2018.
Comanda _____
Tiraj 100 ex.

Tipografia „Bons Offices”

